

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra primární a preprimární pedagogiky

Bakalářská práce

Portfolio dítěte v mateřské škole

Vypracovala: Sára Lindušková

Vedoucí práce: Mgr. Marie Najmonová, Ph.D.

České Budějovice 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 31.3.2023

.....

Sára Lindušková

PODĚKOVÁNÍ

V první řadě bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce Mgr. Marii Najmonové, Ph.D., za odborné vedení, ochotu, vstřícnost a čas věnovaný pomoci při zpracování této práce. Dále děkuji komunikačním partnerům z mateřských škol za jejich ochotu a čas, který mi věnovali.

Abstrakt

Bakalářská práce je po praktické stránce zaměřena na portfolio dítěte v mateřské škole a jeho využití. Teoretická část práce se zaměřuje na vymezení pojmu portfolio a jeho rozdělení podle účelu vedení, obsahu a funkce. Přibližuje význam diagnostického portfolio a to, jakým způsobem se s ním dá pracovat. Uvádí procesuální stránku portfolio dítěte, která zahrnuje všechny účastníky edukačního procesu. V praktické části práce jsou prezentovány výsledky kvalitativního výzkumného šetření, jehož cílem bylo zjistit, jaké formy portfolio učitelé mateřských škol využívají a jak s nimi v mateřské škole pracují. Výzkumný soubor tvoří učitelé mateřských škol.

Klíčová slova

portfolio dítěte, mateřská škola, diagnostické portfolio, učitelé

Abstract

My bachelor work is in practical part focused on portfolio of a child in kindergarten and its use. The theoretical part is focused on the term portfolio and its dividing into purpose, content and function. It is explaining the meaning of diagnostic portfolio and how we can work with it. It is stating process part of portfolio of a child, which contains information about all participants of educational process. In practical part of my work there are presented results of qualitative research. Its goal was to find what forms of portfolios are using the kindergarten teachers and how they operate with them. The explorative assemblage is made up with kindergarten teachers.

Keywords

child's portfolio, kindergarten, diagnostic portfolio, teachers

OBSAH

ÚVOD.....	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1 PORTFOLIO DÍTĚTE	9
1.1 Vymezení pojmu	9
1.2 Konstruktivistický versus pozitivistický přístup.....	10
1.3 Typy portfolia.....	11
1.3.1 Portfolio sběrné.....	11
1.3.2 Portfolio diagnostické.....	11
1.3.3 Portfolio výběrové	12
1.4 Forma portfolia.....	12
1.4.1 Forma papírová.....	12
1.4.2 Forma elektronická – e-portfolia.....	13
1.5 Podoba portfolia	13
2 STRUKTURA A OBSAH DIAGNOSTICKÉHO PORTFOLIA	15
3 PROČ ZAVÁDĚT DIAGNOSTICKÁ PORTFOLIA	17
3.1 Funkce portfolia	17
4 DIAGNOSTICKÝ PROCES.....	19
4.1 Metody pedagogické diagnostiky	20
5 AKTÉŘI TVORBY PORTFOLIA	24
5.1 Dítě a jeho práce na tvorbě portfolia.....	24
5.2 Učitel a jeho práce při tvorbě portfolia.....	24
5.3 Rodič a jeho práce při tvorbě portfolia	25
6 VYUŽITÍ PORTFOLIA PŘI PŘECHODU NA ZŠ.....	27
6.1 Co s portfoliem na konci roku a jak s ním pokračovat?	27
7 VÝHODY A NEVÝHODY PORTFOLIA.....	29
II. PRAKTICKÁ ČÁST	31
8 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	31
8.1 Výzkumné otázky	31
9 METODA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	32

9.1	Rozhovor	32
9.2	Kódování rozhovorů.....	32
9.3	Etické otázky výzkumu	33
10	VÝZKUMNÝ SOUBOR	34
11	VÝSLEDKY – ANALÝZA ROZHOVORŮ	35
11.1	Rozřazení kódů do kategorií	35
11.2	Význam vedení portfolia dítěte v mateřské škole.....	46
11.3	Obsah portfolia (struktura)	47
11.4	Skladování portfolia	49
11.5	Podíl na tvorbě portfolia	49
11.6	Využití informací obsažených v portfoliu	50
11.7	Portfolio na konci školního roku	52
11.8	Výhody vedení portfolia.....	53
11.9	Nevýhody vedení portfolia.....	54
12	DISKUZE	55
	ZÁVĚR	58
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	59
	SEZNAM PŘÍLOH	61
	PŘÍLOHA 1 – UKÁZKA VÝPOVĚDI Z ROZHOVORU	61
	PŘÍLOHA 2 – UKÁZKA KÓDOVÁNÍ ROZHOVORU	65

ÚVOD

Téma ohledně portfolií dětí v mateřských školách je velmi aktuální. Pro učitele se stává důležitým nástrojem při sledování a podpoře individuálního rozvoje dítěte. Může se stát podkladem vzdělávání dítěte, protože shromažďuje informace o projevech a pokrocích v průběhu docházky do mateřské školy. Důležitý není pouze obsah portfolia, ale zejména práce s ním. Mělo by sloužit všem účastníkům edukačního procesu.

Teoretická část práce se zabývá pojmem portfolio a přístupem učitelů mateřských škol k němu. Rozlišuje několik druhů portfolií z hlediska účelu jeho vzniku, obsahu, funkce a zabývá se hlavně tím, jak se na něm podílejí účastníci pracovního procesu. Seznamuje s obsahem portfolia a strukturou zakládání písemností pro lepší přehlednost a kompletní posuzování rozvoje osobnosti dítěte. Vedení portfolia představuje různé výhody i nevýhody. Neexistuje univerzální návod, jak s portfoliem pracovat, ale učitel by se měl naučit jeho potenciál v mateřských školách plně využívat.

Praktická část představuje vlastní výzkum, jehož cílem je zjistit, jaké formy portfolií učitelé mateřských škol využívají a jak s nimi pracují během docházky do mateřských škol. Informace o dětském portfoliu v mateřských školách byla získána pomocí otázek v polostrukturovaném rozhovoru.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PORTFOLIO DÍTĚTE

Učitel na základě každodenního a dlouhodobého kontaktu s dítětem i jeho rodiči posuzuje průběžně výsledky vzdělávání. Pro záznamy hodnocení a sledování pokroků dítěte používá učitel systém, který mu vyhovuje. Bývá často spojován především s diagnostickými archy, administrativní činností. Podklady pro záznamy se dají získat několika metodami, technikami i nástroji pedagogické diagnostiky. V zahraničí, ale již i v českém prostředí, patří k oblíbeným diagnostickým nástrojům portfolio dítěte. Jeho prostřednictvím mohou učitelé sledovat nejen proces výchovy a vzdělávání, ale současně se zaměřovat i na složku obsahovou. Učitelé mohou při diagnostické činnosti využít i další metody. Pozorování – jak dítě s portfoliem zachází a pracuje k jakým artefaktům se vrací. Další cennou metodou je rozhovor nejen s dítětem, ale i s rodiči, např. jak oba aktéři vnímají výsledky práce, které oceňují, nebo jak hodnotí svůj pokrok samotné dítě (Syslová, Kratochvílová, Fikarová, 2018).

1.1 Vymezení pojmu

Terminologickou nejasnost portfolia je důležité si vymezit.. Jedná se o multidisciplinární slovo, s kterým se setkáváme napříč různými obory a uchopit jej se zdá být obtížné. Sharp (1997) uvádí, že pojem portfolio pochází z latinských slov *portare* (nosit) a *foglio* (listy papíru). Přirovnává ho k záměrným studentským pracím. Které vyprávějí příběh o jeho úspěších a pokrocích.

Podle Václavíka (2013, s.11) je portfolio vnímáno jako „sada papírů v euroobalech založených v šanonech a uložených někde ve školní třídě, aniž by učitelé a žáci věnovali těmto kolekcím další pozornost nebo s nimi nějak systematicky pracovali.“

Pedagogický slovník uvádí definici portfolia jako „soubor různých produktů žáka, studenta nebo učitele, které dokumentují vývoj v jeho práci za určité období (Průcha, Walterová & Mareš, 2009, s. 208). Tomková (2007) zdůrazňuje, že cílem portfolia není učení žáků, ale prostředkem k němu. Důležité jsou činnosti, při kterých je důležité ponechat prostor dítěti pro projevení osobnosti, samostatnosti, originality a kreativity.

Autoři v zahraničí se zabývají spíše obsahem portfolia a jeho využitím. Lustig přirovnává (1996) portfolio k fotoalbu s různými snímky. V jeho nejzákladnější podobě by měl ukazovat sbírku prací, která odráží individuální pokrok a růst v určitém časovém období.

Seitz (2008) uvádí, že portfolio je sbírka předmětů, které oslovují dítě a obsahují důkazy o porozumění a schopnosti. Kruse (2001, in Seitz 2008) se zabývá portfoliem jako systematickým souborem vlastních prací, který podporují dítě se stát odpovědným za vlastní učení prostřednictvím reflexního procesu.

Aby portfolio celkově podporovalo diagnostickou činnost učitelky ve prospěch individuálního rozvoje, měl by tento nástroj splňovat následující: sloužit všem aktérům, kumulovat produkty po celou dobu docházky pro zachycení pokroků a vývoje, komplexně zaznamenávat osobnost dítěte. Pracovat by na něm měli všichni aktéři nejen individuálně, ale i kolektivně při komunikaci nad úspěchy i nezdary (Syslová, Kratochvílová, Fikarová, 2018).

1.2 Konstruktivistický versus pozitivistický přístup

Rozlišujeme dvě nejčastější pojetí portfolia, jedno nazýváme konstruktivistické a druhé pozitivistické paradigma. I když se v praxi často doplňují a prolínají, liší se zejména v tom, jaký je jejich cíl.

Barrett a Carney (2005) uvádějí, že cílem konstruktivistického modelu je podpořit vzdělávání dítěte a dokumentovat jeho růst v průběhu času. Tím umožňuje začít v různých výchozích bodech a přitom se zamyslet nad tím, co je důležité. Proces má větší hodnotu než výsledný produkt a hodnocení je průběžné. Portfolio by mělo být příběhem vzdělávání a vlastník si ho uspořádává a převypravuje podle sebe. Conrad (2006, in Václavík, 2013) uvádí, že je jeho výukovým úkolem sjednocovat znalosti a poznatky. Tím má popsat vývoj jako kompletní cestu všemi horšími začátky a obtížemi, které každou cestu provázejí.

Pozitivistický přístup se zabývá konečným výsledkem. Slouží k dokumentování a sumativnímu hodnocení pokroku vzdělávání při získávání externě vymezených dovedností či kompetencí (Barret & Corney, 2005). Ukládají se v něm práce, ze kterých můžeme odvodit, jakých výsledků bylo při vzdělávání dosaženo. Význam těchto prací je

neměnný a pozorování výsledků v průběhu času není důležité (Paulson & Paulson, in Václavík, 2013).

Vyplývá z toho, že rozdíl mezi přístupy je pohled na funkci obsahu portfolia a procesy s ním spojenými. Konstruktivistický přístup klade důraz na výběr artefaktů, které zachycují proces učení. Naproti tomu pozitivistický přístup reflektuje výběr materiálu v portfoliu, které zachycují vnější standardy a zájmy (Paulson & Paulson, in Václavík, 2013).

1.3 Typy portfolia

Podle nejčastěji archivujících typů souborů se rozlišují tři druhy portfolií – portfolio sběrné, diagnostické a výběrové. Odlišit se mohou podle účelu vedení záznamu, jaké dokumenty jsou do nich vkládány, zda s nimi aktéři portfolia pracují v průběhu roku nebo na konci školní docházky, jakou funkci splňují.

1.3.1 Portfolio sběrné

První typ portfolia nazývají Syslová, Kratochvílová a Fikarová (2013) jako osobním archívem dítěte, do kterého si dítě ukládá téměř všechny průběžně nasbírané pracovní listy. Jsou uloženy v různých deskách, krabicích, šanonech, košících, kapsářích a práce si mohou odnést domů kdykoliv, nebo za určité období - ukončení tematického celku, konec roku. Nemusí je vždy zpracovávat všechny děti. Stejně vedeným portfoliem se v průběhu roku nepracuje a má spíše charakter výstupního produktu dítěte, který shrnuje a ukazuje, co dítě za dané období zvládlo a co se v mateřské škole dělo. Jeho funkce je pouze informační.

1.3.2 Portfolio diagnostické

Druhým typem je portfolio diagnostické. Jedná se o diagnostické archy (záznamy o dítěti), jímž je dokumentován pokrok a vývoj dítěte. Tyto archy obsahují pouze užší výběr prací oproti sběrnému portfoliu (Kratochvílová, 2014). Podle Syslové, Kratochvílové a Fikarové (2018) jsou archy doplňovány o další nástroje pedagogické diagnostiky, které mají diagnostický význam:

- 1) kresba postavy, rodiny, domu, stromu,
- 2) produkty dokumentující vývoj jemné motoriky:

- a) vystřihování a lepení;
- b) testy pro rozvoj rozumové oblasti;
- c) sebehodnocení dítěte;
- d) zápisky z pozorování;
- e) zprávy odborníků;
- f) vstupní dotazníky.

Portfolio plní funkci diagnostickou a umožňuje tím učiteli sledovat pokroky dítěte, nicméně mu chybí procesuální práce s portfoliem. Jde především o výběr prací učitelem a spoluúčast dítěte je eliminována. Mnohdy je omezen i přístup rodičů, kteří nejsou dostatečně informováni o práci a pokroku dítěte. Učitelé nazývají tento typ portfolia spíše jako složku „pro inspekci“. Zaniká tím hlavní účel vedení záznamu o dítěti.

1.3.3 Portfolio výběrové

Tento typ portfolia pojmenovává Syslová, Kratochvílová a Fikarová (2018) jako „art portfolio“. Představuje složku výkresů s nejlepšími pracemi, které slouží k prezentaci výsledků. Tyto artefakty si děti odnesou domů a dále se s nimi nepracuje.

1.4 Forma portfolia

Portfolio v mateřské škole může mít více forem. Mezi nejčastější patří forma papírová, ve které jsou artefakty v tištěné nebo papírové podobě. Druhou formou je elektronické portfolio, které v mateřské škole nebývá tolik využíváno. E- portfolia především doplňují formu papírovou. Nebývají volně přístupné pro děti, ale spíše pro rodiče.

1.4.1 Forma papírová

Portfolio dítěte pomáhá sledovat celkový rozvoj dítěte. Aby s ním dítě dokázalo manipulovat, měla by jeho forma odpovídat věku a dovednostem dítěte. Podle Kratochvílové (2014) nejsou vhodné krabice, koše, boxy. Vhodnější jsou pořadače různých formátů, které umožňují lepší manipulaci a přehlednost. Je důležité, aby dítě s portfoliem pracovalo co nejvíce samostatně. Proto by se mu měla ulehčit manipulace, pro lepší orientaci v něm použít barevné rozřadovače, naučit je zacházet s materiály v něm (řadit, vkládat) a nechat jim dostatek prostoru při tvorbě vlastního portfolia, aby se prohloubila jejich motivace pokračovat dále. Aby artefakty v něm vydržely co nejdéle,

mohou vložit listy do průhledných fólií. Pro mladší děti může být zakládání dokumentů obtížné. Financování portfolia bývá nákladné. Buď si škola financuje materiály z vlastních zdrojů, nebo je možné k podpoře vyhledat jiné zdroje: sponzory, projekty či zapojit rodiče. Podle Gomeze (2004) je výhodou papírových portfolií přenosnost. Dětem jsou neustále přístupné a není potřeba spoléhat na technologie. Snadno mohou ukázat portfolio ostatním dětem, učitelům i rodičům. Nevýhodou je nedostatečné zabezpečení. Artefakty v něm jsou jedinečné a mohou být ztraceny nebo poškozeny. Obsah je omezen materiálem přístupným v mateřské škole. Skladování některých artefaktů může být omezené

1.4.2 Forma elektronická – e-portfolia

Elektronické portfolio může doplňovat portfolio v papírové podobě. Zaznamená oblasti rozvoje dítěte, které nemůže portfolio papírové dokumentovat (videozáznamy, rozhovory, představení, fotografie, apod.) Mohou se zde vyskytovat i diagnostické nástroje pro kontrolu vývoje dítěte (Kratochvílová, 2014). Podle Václavíka (2013) je e-portfolio projev novodobého světa. Díky technologiím se zachytí a uloží informace ve více podobách a formátech. Pro tuto tvorbu se vymyslely i speciální programy. Pokud jsou e-portfolia online, poskytují vzdálený přístup rodičům. Gomez (2004) uvádí, že jedním z nejvíce poutavých rysů e-portfolia je rozmanitost a bohatost artefaktů, které lze propojit s učením. Dítě se nemusí omezovat materiálem, které chce nalepit nebo uložit do boxů. Pokud dokument lze digitalizovat, tak můžeme použít e-portfolio. Barrett a Carney (2005) uvádějí, že e-portfolia mohou být mocnými nástroji pro vzdělání, proto by mělo být formativní a sumativní hodnocení vyvážené.

1.5 Podoba portfolia

Nejprve by si měli učitelé zvolit, s jakým formátem chtějí pracovat. Dostupné jsou formáty A4 a A3. Pro mladší děti je spíše vyhovující formát A3, ale manipulace s takto velkým formátem může být pro nejmladší děti namáhavá. Pořadače formátu A4 jsou lehčí a menší, a tak s nimi mohou děti manipulovat bez pomoci druhého, ale neumožňují založit artefakty většího formátu (Kratochvílová, 2014). Syslová, Kratochvílová a Fikarová (2018) uvádějí, že pokud si dítě pořadač vyzdobí sám, bude ho vnímat jako jeho vlastní knížku, ke které si vytvoří vztah. Vznikne dílo, které se stane jeho součástí. Kratochvílová

(2014) uvádí, že z titulní strany (na deskách, na hřbetu) by mělo být očividné, komu dané portfolio patří. Desky by měly obsahovat to, co dítě charakterizuje, např. jméno (napsané velkým tiskacím písmem), fotografii, obrázek, symbol. Dítě si tím osobně podepíše svoje portfolio. Titulní strana může být samostatným listem nebo součástí desek portfolio. I z titulní strany by mělo být zřejmé, kdo je vlastníkem portfolio. Každé dítě by si mělo zvolit, jak bude vypadat. Pro dítě by mělo být portfolio důležitým a cenným materiálem. Je to jeho vlastnictví. Pokud si ho chce někdo jiný prohlédnout, měl by se nejdříve dovolit. Tím, jak je před dětmi s jeho portfolioem nakládáno, ukazuje jeho hodnotu a postoj k němu samotnému.

Potíže nastávají při hledání prostoru pro uložení portfolio. Každé dítě by mělo dosáhnout na své portfolio kdykoliv, když s ním bude chtít pracovat. Jedná se o dosažitelnost prostorovou a časovou. Prostorovou přístupnost portfolio pro dítě opatříme tím, že je umístíme do nízkých poliček, kde dítě pozná, že se jedná o jeho portfolio. Přístup by měl zajištěn i rodičům, aby do něj mohli kdykoliv nahlédnout společně s dětmi. Se svobodným rozhodnutím je spojená časová dosažitelnost. Pokud chce pracovat na svém portfolio a nechce z nějakého důvodu dělat nic jiného, měli by dospělí tento názor respektovat (Kratochvílová, 2014).

2 STRUKTURA A OBSAH DIAGNOSTICKÉHO PORTFOLIA

Diagnostická činnost učitele by měla kompletně posuzovat rozvoj osobnosti dítěte ve všech doménách. Dokumenty v portfoliu by měly zrcadlit individualitu dítěte, díky kterým by měl učitel dítěti porozumět a poznat jeho potřeby. Obsah řídí především učitelé. Vzniká v průběhu roku a není zcela naplánován. Ovlivňují ho činnosti, které dětem učitelé nabízejí a je spjat s tématy školního vzdělávacího programu. Podílejí se na něm i děti, které si vybírají, co v portfoliu chtějí mít nebo si přejí do portfolia zařadit. Pokud si dítě chce odnést některý z výtvarů domů, učitel by mu neměl bránit (Kratochvílová, Syslová & Fikarová, 2018). Zelinková(2001) apeluje, že to nejsou pouze práce dítěte, ale i komentáře a názory jiných lidí k jeho pracím, ale i k němu samotnému. Kratochvílová (2014) uvádí, že pokud chceme sledovat rozvoj dítěte, je nezbytné u všech artefaktů uvádět datum vzniku a komentáře, které pomohou si vzpomenout, o co se v danou dobu jednalo. Je vhodné je řadit v chronologickém sledu kvůli lepší přehlednosti. To nám utvoří základní strukturu portfolia. Kratochvílová, Syslová a Fikarová (2018) rozdělují a popisují práce v portfoliu v šesti oblastech:

Kdo jsem já? (autobiografie dítěte)

Je důležité pro podporu individualizace znát řádně každé dítě z prostředí mateřské školy, ale i z prostředí domova. Proto by měli učitelé této části věnovat dostatek pozornosti. Týká se vlastního sebepojetí, pocitů, odhodlání, hodnot a především poznání a rozvoje osobnosti dítěte. Součástí mohou být různé fotografie, značky, otisky, erb, kresba postavy, co má dítě rádo, co ho charakterizuje. Portfolia mohou být doplňována i dotazníky či rozhovory s rodiči, které poskytují informace z rodinného prostředí.

Já a moje třída

Artefakty v této části představují spíše dílo učitelů. Poukazují tím na společenství třídy, jehož je dítě součástí. Jaké mají ve třídě denní rituály, pravidla. Kdo chodí s daným dítětem do třídy, fotografie, přehled služeb. Jsou to informace spíše pro rodiče než pro děti. Pokud by byl text psán velkým tiskacím písmem a byly by dodány obrázky a symboly, byly by i děti schopné informace chápat.

Co se učíme a děláme

Obsah v této kategorii se zabývá kurikulem, cíli, činnostmi a tematickými plány školního kurikula. Aby měli rodiče představu o tom, co se ve školce dělá, jaká jsou témata, tak zde mohou nahlédnout do ukázek básniček, pohádek, říkadel, knih, které ve třídě společně čtou.. Lze sem zařadit i fotografie ze společných akcí a výletů. Učitelé je považují za nástroj pro komunikaci a vyjadřování emocí. Pro učitele je tato část finančně i časově náročná (tisk a zakládání materiálu do portfolií).

Co už umím

Tuto část tvoří především pracovní listy dokumentující psychomotorický a kognitivní rozvoj dítěte. Nacházejí se zde artefakty, které jsou ovlivněny kurikulem se společnými či individuálními vzdělávacími cíli. Pro posuzování pokroků dítěte se některé výtvary během roku opakují (kresba postavy, stromu). Velkoformátové výtvary bývají složeny ve foliích. Pokud se dítě zúčastní společné práce, jsou jeho výtvary vystaveny nebo nafoceny a vloženy do portfolia. Dále také do portfolií učitelé zakládají dokumenty zobrazující sociální a afektivní oblasti rozvoje dítěte. Fotografie, záznamy rozhovorů, které zachycují emoce dítěte, hračky, komunikaci a spolupráci s jinými dětmi a samotnou tvořivost dítěte.

Hodnocení

Osvojené kompetence může dítě vyjádřit např. pomocí emotikonů to, co už zvládlo. Oblasti, které nelze zaznamenávat do papírového portfolia, lze doplnit zavedením e-portfolia.

Půjdu do školy

Portfolio předškoláka se obsahově může lišit od portfolia mladšího dítěte. Učitelé mohou poradit rodičům, jak přichystat dítě na vstup do školy. Projevují tím zájem o následující rozvoj dítěte a jeho úspěch v dalších letech na základní škole. Snaží se tím předat rodičům co nejvíce informací o tom, co už jejich dítě dokáže, co prožilo a především je podpořit do dalšího vzdělávání. Pro pobavení rodičů někteří učitelé vkládají do portfolia sbírku humorných výroků dítěte, které nashromáždili v průběhu docházky.

3 PROČ ZAVÁDĚT DIAGNOSTICKÁ PORTFOLIA

Někteří učitelé mohou mít obavy se zavedením portfolií do tříd. Syslová, Kratochvílová a Fikarová (2018) popsali zkušenosti učitelů na počátku výzkumu tak, že největší obavy byly z opuštění už něčeho zavedeného a strach z kontrolních orgánů. Učitelé ve výzkumu dokázali zaujmout pozitivní postoj a nadšení, které ředali i ostatním (kolegyně, rodiče). Při práci je také podpořili rodiče, kterým se nová myšlenka líbila a zaujetí dětí, které si svoje portfolio pojmenovaly jako „jejich knížka“.

3.1 Funkce portfolia

Kratochvílová (2014) uvádí, že diagnostické portfolio vykonává několik důležitých funkcí. Jedná se o funkce: informační, motivační, autoregulační a diagnostickou.

Funkce informační: Informuje samotné dítě, rodiče i učitele o vývoji dítěte (Kratochvílová, 2014).

Funkce motivační: motivuje dítě k lepším výsledkům při prezentaci svého portfolia, k dokončení práce a produkci výtvorů (Kratochvílová, 2014). Děti pracují na tom, co samy chtějí, a proto je to motivuje pro další tvoření, které si mohou automaticky uložit do jejich portfolia (Syslová, Kratochvílová & Fikarová, 2018).

Funkce komunikační: pokud si děti prohlížejí portfolia, vyvolává to řetězovou reakci druhých. Podporuje to vzájemnou komunikaci, sdílení i podporu oboustranné reflexe. Porovnávají si obsah, což vede k proaktivnímu jednání dětí zpracovat artefakty, které jim v portfoliu chybí. (Syslová, Kratochvílová & Fikarová, 2018) Portfolio se stává prostředníkem navození a rozvoje komunikace mezi učiteli, dětmi, rodiči či jinými odborníky (Kratochvílová, 2014).

Funkce autoregulační (rozvojová): dítě dokáže s pomocí učitele interpretovat své výsledky, dokáže svou práci hodnotit. Prožívá úspěchy i neúspěchy, které ovlivňují jeho osobnostní rozvoj. Má možnost se rozhodovat, jaké činnosti bude dělat a jak bude vypadat obsah portfolia (Kratochvílová, 2014). Dítě se učí pracovat s chybou, která je nezbytným krokem při pedagogické diagnostice. Je potřeba mu sdělit, že každý člověk se dopouští chyb. Důležité je dítěti ukázat cestu, jak na chyby reagovat a jak se posunout dále (Zelinková, 2001).

Diagnostická funkce – pedagogovi slouží získanými informacemi o dítěti jako cesta pro stanovení vhodných cílů, metod a forem k podpoře rozvoje dítěte. Stává se z něj diagnostický nástroj, díky kterému mohou učitelé posuzovat vývoj a pokrok dítěte, stanovit diagnózu a další potřebná opatření (Kratochvílová, 2014). Zelinková (2001) uvádí, že na výsledky diagnostického procesu může mít vliv Golemův efekt. Učitel je přesvědčen, že dítě z nějakých důvodů nemůže podat lepší výkon a už se nezlepší. Na principu sebenaplnující předpovědi si toto očekávání potvrzuje. Opakem je Pygmalionův efekt, kdy učitelovo očekávání je pozitivní. Učitel vnímá reakce, které stvrzují jeho očekávání.

4 DIAGNOSTICKÝ PROCES

Portfolio mohou učitelé využít v různých fázích diagnostického procesu: vstupní, průběžné, výstupní. Dítě přijde do mateřské školy z prostředí domova. Učitel zahájí vstupní diagnostickou činnost, jejímž cílem je zjistit dosavadní informace o dítěti, aby se cítilo v mateřské škole spokojené. Obsahuje rodinnou, osobní, sociální či školní anamnézu. Získané informace by měly pomoci vytvořit učiteli adaptační program, aby adaptace dítěte na nové prostředí proběhla co nejpříznivěji. Průběžné diagnostikování ukazuje nashromážděné výsledky v průběhu docházky (artefakty, rozhovory, pozorování), které slouží k přípravě vzdělávací nabídky k rozvoji osobnosti dítěte. Zrání dítěte by se mělo sledovat ve všech oblastech – tělesné, psychické a emočně sociální, v rozvoji kompetencí a učebních pokroků. Na konci předškolního vzdělávání probíhá výstupní diagnostická činnost, která může být přínosná pro pedagogy a odborníky na základní škole. Dokumenty v portfolio pomáhají získat informace o školní zralosti a připravenosti dítěte (Syslová, Kratochvílová & Fikarová, 2018). Bednářová a Šmardová (2015) uvádějí, že se do popředí dostává poznávání silných a slabších stránek dítěte. Každé dítě je jedinečné, každé dozrává v různých oblastech jinak, takže všeobecná doporučení bývají spíše poškozující. Silné stránky dítěte se mohou stát opěrnými body těch slabších oblastí. Při ujasnění silných stránek se může podněcovat jeho nadání a talent. Důležité je i rozpoznat slabší místa, kdy se postupně a systematicky v delším časovém horizontu vývojový skluz podněcuje a pozvolna rozvíjí. Sedláčková, Syslová a Štěpánková (2012) rozlišují dva druhy diagnostikování – formální a neformální. Při formálním diagnostikování jsou předem určená pravidla, metody, postupy a evidence dat. Pedagog z různých zdrojů získává informace, které poté zaznamená a systematicky s nimi pracuje. Častěji se používá neformální diagnostikování. Učitel spontánně posuzuje dítě a rozhoduje o dalších postupech. Získané informace nejsou dostačující pro cílený a individualizovaný rozvoj. Jde o projevy jako je pláč, hádka, špatně, či dobře provedená činnost.

Podle Bednářové, Splavcové a Syslové (2022, s. 8–9) je cílem pedagogické diagnostiky vytvořit systém umožňující:

- poznat schopnosti a dovednosti dítěte, jaké jsou jeho možnosti, co už umí a zná,

- určit silné a slabé stránky dítěte,
- stanovit si výchozí bod společné cesty, míru a přiměřenosti podnětů,
- průběžně podporovat a vyhodnocovat přijímání podnětů a postupů,
- vyhodnocovat postupy dílčí, shrnující,
- stanovovat krátkodobé i dlouhodobější cíle.

4.1 Metody pedagogické diagnostiky

Pedagogickou diagnostiku lze provést různými metodami. Liší se náročností na přípravu, realizaci a vyhodnocením. Při pedagogické činnosti není dobré používat pouze jednu z metod, ale je vhodné je kombinovat (Syslová, Kratochvílová & Fikarová, 2018).

Pozorování

Je nejdůležitější z metod pedagogické diagnostiky. Učitel má možnost dlouhodobě sledovat vývoj dítěte, a to všude, kde se dítě nějakým způsobem projevuje. Rozlišuje se podle doby trvání pozorování krátkodobé a dlouhodobé (Zelinková, 2001). Pokud učitel zaznamenává výsledky do připravených archů, jedná se o pozorování strukturované. Nestrukturované záznamy psané pouze do deníku, či záznamové karty jsou také cenným zdrojem informací. Pedagog by měl sledovat, poslouchat, měřit projevy dítěte bez subjektivního pohledu. Měl by je pozorovat dlouhodobě a systematicky a zapojit i další pedagogické metody (rozhovor, dotazník). Záznamy by měly obsahovat čas, cíl, situaci, kdo diagnostiku prováděl a zaznamenal výsledky. Nejčastěji učitel pozoruje dítě při hře (Syslová, Kratochvílová & Fikarová). Opravilová (2016) uvádí, že hra je v předškolním období hlavní a nepostradatelnou činností, která má vysokou hodnotu. Nenahrazuje náplň jiných činností, ale měla by být hlavní náplní volného času, jelikož je nezbytnou podmínkou a předpokladem budoucího rozvoje. Dítě díky ní procvičuje jemnou i hrubou motoriku, improvizuje, zkouší, nachází souvislosti a proniká do vztahů. Postupuje podle vlastního tempa. Cíl se neustále mění a rozvíjí, nejdůležitější je cesta k němu. Celý proces rozšiřuje individuální zkušenosti a tvoří základ přirozeného a nenásilného učení. Podle Zelinkové (2001) přináší cenné poznatky pozorování získané od rodičů. Dokáží popsat, jak se dítě chová v různých situacích, kdy dochází k negativním reakcím, kdy je vše bez problému. Pokud záměrně rodiče pozorují reakce dítěte, přivádí je to k pozornějšímu

vnímání pozitivních reakcí a poté zpětné vazbě. U konfliktních dětí jsou záznamy z pozorování důležitou cestou k řešení konfliktů.

Úspěšné poznání dítěte spočívá i v umění navázat s dítětem kontakt, pochopit jeho potřeby, být partnerem při činnostech. Pedagog většinou více nabízí, ale vzájemným vztahem jsou si rovni (Pedagogické hodnocení v pojetí RVP PV, 2007, s.17).

Rozhovor

Při rozhovoru jsou kladeny otázky. Otázky mohou být polouzavřené, uzavřené či otevřené. Pokud máme předem určený cíl a cestu, jedná se o rozhovor strukturovaný. Při nestrukturovaném rozhovoru vypráví spíše dítě nebo rodič, ve kterém pedagog podněcuje mluvčího. Důležité je zajistit prostředí bez rušivých elementů, kde bude mít rodič jistotu, že se jim ve vyhrazeném času bude pedagog věnovat při řešení daného tématu (Zelinková, 2001). Syslová, Kratochvílová a Fikarová (2018) uvádějí, že rozhovorem lze zaznamenat nejen fakta, ale vnitřní svět dítěte, představy rodičů. Pomocí rozhovoru se mohou zajistit zájmy dětí, hodnoty, názory, znalosti, vztahy, atd. S rodiči pomocí rozhovoru lze získat informace k pozorovaným jevům. Na rozhovor s rodiči je vhodné se připravit. Jedná se o citlivou záležitost a jeho záznam je součástí osobní dokumentace. Záznam může být jednoduše zpracován, aby mu porozumělo dítě, a pak se může stát součástí portfolia a cílem, kam směřovat aktivity a postupně vyhodnocovat cíle. Průcha, Walterová a Mareš (2009, s. 50) uvádějí, že diagnostickým rozhovorem poznáváme zvláštnosti žáka, jeho nazírání na svět a na problémy a díky tomu se může dospět k diagnóze. Rozhovor se rozděluje na úvodní fázi, kdy pedagog naváže kontakt a získá si důvěru a poté pokračuje vlastním rozhovorem. Nejdříve je dobré začít nezávažnými tématy, přes složitější, až k těm složitým. Při závěrečné fázi rozhovoru by mělo dojít k ukončení rozhovoru, vyjádření spokojenosti se spoluprací, podpoření sebevědomí dítěte či připravení půdy pro případná další setkání.

Dotazník

Používá se tehdy, pokud v krátkém časovém úseku chce pedagog získat velké množství dat. Je vhodným nástrojem pro rodiče. Učitelé vytvářejí většinou nestandardizované dotazníky pro svoji potřebu. Souviset mohou se zjišťováním anamnestických údajů, názorů na vzdělávání apod. (Syslová, Kratochvílová & Fikarová, 2018). Jedná se o

písemné kladení otázek a odpovědí. Pokud mají mít získané údaje výpovědní hodnotu, je třeba věnovat pozornost přípravě, zadávání i vyhodnocování údajů. Základní podmínkou účelnosti je přesná formulace cíle. Na začátku jsou uvedeny cíle a pokyny k vyplnění, další část obsahuje otázky (otevřené, polouzavřené, uzavřené) a na konci bývá poděkování za spolupráci. Pokud pedagog nepotřebuje znát názor konkrétních respondentů, je odpověď dotazovaných anonymní (Zelinková, 2001).

Anamnéza

Patří k důležitým informacím o vývoji dítěte, které mohou vysvětlit současný stav jedince. Osobní anamnéza zahrnuje poznatky o prenatálním a perinatálním vývoji a vývoji v předškolním věku. Získané informace mohou pomoci při zjišťování obtíží. Např.: Kdy začalo dítě chodit? Navštěvovali jste logopeda? Bývá často nemocné? Co rádo dělá? Rodinná anamnéza informuje o způsobu výchovy, vlivu členů rodiny na dítě. Např.: Jaký vztah má k sourozencům? Z čeho má dítě strach? Jak se obtíže vyvíjely? Školní anamnéza je důležitou oblastí k řešení školních problémů. Jak se dítě adaptovalo? Těší se do školky? Ským se kamarádí? (Zelinková, 2001).

Rozbor dětské kresby

Dětská kresba je diagnostická metoda, která pomáhá učitelům určit stupeň vývoje dítěte, nastiňuje jeho vnitřní svět fantazie a to, jak je dítě kreativní. Jedna kresba nedokáže odhalit vše, proto je používána jako doplněk diagnostických metod. Pedagog se nemůže zaměřit pouze na kresbu, ale měl by dobře znát dítě i jeho sociokulturní zázemí. Kresba dítěte souvisí s vývojem jeho intelektu, zjevné je to při kresbě postavy, stromu, domu. Lze u ní sledovat úroveň vizuomotoriky, grafomotoriky i naznačuje lateralitu dítěte (Syslová, Kratochvílová & Fikarová, 2018). Davido (2008) uvádí, že nejobvyklejším komunikačním prostředkem je řeč, není však nejjednodušší. Dítě má chudší slovní zásobu, proto je pro něho vhodným výrazovým prostředkem kresba. Nevyžaduje jinou schopnost než udržet tužku. Kresbou dítě dokáže graficky vyprávět, nepotřebuje k tomu nutně mluvené slovo. Vidět v ní jsou různé charakteristické znaky (čáry, vynechávky, barvy, harmonie, či disharmonie). Ten, kdo zkoumá dětskou kresbu, musí se snažit zapomenout, že je dospělý. Mohlo by dojít k projekci vlastních problémů, proto rozbor kresby potřebuje odborné znalosti.

Sociometrie

Tato metoda je ke zkoumání jednoduchá, ale cenná. Zkoumá preference dětí, atraktivitu a sympatii. Využívá otázky: Ským chceš jít na vycházce ve dvojici? Ským chceš sedět v autobusu? Pokud chce učitel diagnostikovat charakter třídy, musí brát ohled na charakter třídy a vztahy v ní (Syslová, Kratochvílová & Fikarová, 2018).

5 AKTÉŘI TVORBY PORTFOLIA

Diagnostické portfolio by mělo sloužit dětem, pedagogům i rodičům. Měl by poskytovat cenné informace o výsledcích a pokrocích dítěte, aby také rodiče ocenili celoroční práci učitelů mateřské školy, když dostanou do rukou portfolio. Je nutné pracovat s portfoliem během celého roku (Kratochvílová, 2014). Seitz a Bartholomew (2008) uvádějí, že k úspěchu dítěte a vývoji procesu portfolia patří tři hlavní partneři – dítě, učitel a rodič. Vztahy těchto členů jsou zásadní pro pochopení hodnocení portfolia. Každý z aktérů hraje důležitou roli, každá je odlišná, ale nezbytná.

5.1 Dítě a jeho práce na tvorbě portfolia

Podle Kratochvílové (2014) může práce dítěte s portfoliem probíhat dvojím způsobem. Prvním je řízená činnost, kterou připravuje učitel a bývá většinou pravidelná. Učitel se při činnostech zaměřuje na sebehodnocení dítěte, vybavení si prožitků. Co už ve školce dělal, co by chtěl dělat, co se mu líbilo, či nelíbilo. Prostřednictvím portfolia se rozvíjí i komunikační složka dítěte. Jak si chce své portfolio vést, co si chce zakládat, jak artefakty bude řadit, uspořádávat, či si chce portfolio ještě něčím jiným doplnit. Jedná se o jeho osobní dokument a od počátku vedení by mělo být zřejmé, že „toto je moje portfolio.“ Druhým způsobem jsou spontánních činnosti dětí. Děti si mohou portfolia prohlížet při volných chvílích nebo společně s kamarády. Učitel může přirozeně navázat rozhovor s dítětem o jeho práci. Portfolio prokazuje prostorovou i časovou dostupnost.

5.2 Učitel a jeho práce při tvorbě portfolia

Podle Seitze a Bartholomewe (2008) by mělo být hlavním aktérem tvorby dítě, ale i učitelé hrají při tvorbě portfolia důležitou roli. Pomáhají dítě vést prostřednictvím jeho učení. Učitel je v roli facilitátora, pozorovatele. Pomáhá dítěti s tvorbou, motivuje ho k činnostem a vytváření produktů, které vyhodnocuje. Podílí se společně s dítětem na příležitosti, které poté dítě dokáže reflektovat a organizovat si své učení. Pomáhá mu s finálním produktem, které dítě prezentuje při vývoji i individuálním růstu. Podle Kratochvílové (2014) může být práce učitele s portfoliem plánovaná, ale i spontánní. Při plánovaných činnostech se zaměřuje na hodnocení výsledků a pokroků dítěte v rámci diagnostiky, na jejímž základě vytváří další vzdělávací nabídku. Vede s dítětem i rodičem rozhovor nad dokumentací portfolia. Připravuje individuální plán dítěte. Při spontánní

činnosti učitele vychází z pozorování třídy a jednání dětí, kdy reaguje na potřeby dítěte a využívá přirozeného zájmu dětí o portfolio. Syslová, Kratochvílová a Fikarová (2018) uvádějí, že pro učitele je důležitý pořádek v zakládání artefaktů. Mohou tak porovnávat práce podle data vzniku, témat, cílů a vyhodnocovat pokrok dítěte. Zájem dětí o portfolio, jeho obsah, řazení výtvorů, způsobuje v portfoliu často chaos a nepořádek. Učitelé by měli postupně děti učit zakládat práce do portfolia. Nejvíce je ale těší samotný zájem dětí o portfolia. Naplňuje je to pocitem, že jejich práce a úsilí má smysl.

5.3 Rodič a jeho práce při tvorbě portfolia

Podle Wolfendaleové (in Čapek, 2013) existují pozitivní argumenty pro zapojení rodičů do vzdělání. Lze je rozdělit do několika oblastí:

- **právo**- rodina má právo se účastnit aktivit ve třídě. Jsou odpovědní za rozvoj dítěte. Mají právo být informováni o svém dítěti, volí si školu, kterou budou navštěvovat. Rodiče podporují rozvoj dítěte a rozhodují o tom, zda posílí vliv působení školy na dítě nebo ne;
- **rovnost**- rodiče jako partneři školy představují rovnocenné partnery s učiteli. Každý z participantů přináší odlišnou, ale stejně hodnotnou zkušenost;
- **reciprocita**- všichni zúčastnění by měli mít ze vzájemného vztahu prospěch. Každý si nese za své rozhodnutí odpovědnost;
- **posilování**- rodiče by měli mít pocit, že nejen děti mají ze zapojení do vzdělávání prospěch, ale i oni sami. Dostávají příležitosti učit se, seznamovat se novými věcmi, atd;

Vhodná spolupráce s rodiči vede ke kvalitnější práci. Práce s rodiči se odehrává v několika vrstvách: nabídce prostoru ke spolupráci, komunikaci poskytování informací, vytváření přátelských vztahů, pomoci při předávání správných návyků dětem, nabídce spoluúčasti na životě školy a třídy s tím, že všichni jsou vlastně jeden tým. Vztah s rodiči může být ukazatelem kvalitního vzdělávání ve škole (Čapek, 2013). Pro práci s portfoliem je potřeba rodiče postupně získat, protože nemusejí být zcela připraveni aktivně se podílet na jeho tvorbě. Je vhodné je postupně zapojovat při výběru artefaktů, dát jim možnost přidat produkty z domácího prostředí. Společně reflektovat výsledky a pokroky

dítěte při oficiálních konzultacích i běžných situacích, kdy dítě prezentuje, co se mu povedlo a dokázalo. Zapojit do cílené, písemné reflexe prací dítěte a jeho ocenění (Kratochvílová, 2014).

6 VYUŽITÍ PORTFOLIA PŘI PŘECHODU NA ZŠ

Přechod dítěte do základní školy může v rodičích vyvolat obavy, které ovlivňuje několik faktorů, především předsudky vůči navázání dalšího stupně vzdělávání. Myslí si, že v mateřské škole si pouze hrají a zahájení docházky na základní škole bude pro dítě náročné. Nemají důvěru ke státním veřejným školám a často se rozhodují ve prospěch soukromých či alternativních směrů, aniž by si zjistili podrobnější informace. Rodiče mají často neodůvodněné obavy z nástupu do školy, obávají se střetu jejich výchovného systému s tím v základních školách. Nejsou dostatečně informováni o míře a kvalitě spolupráce mateřské školy a základní školy. Mají strach ze změny prostředí a z toho, zda dítě zvládne nový režim. Nedůvěřují diagnostickým závěrům pedagogů (Syslová, Kratochvílová & Fikarová, 2018).

6.1 Co s portfoliem na konci roku a jak s ním pokračovat?

Z portfolia se na konci roku stává hodnotný dokument s objemnou sbírkou. Dítě je pyšné na svou vlastní knihu, rodič je hrdý, co všechno jeho dítě dokázalo a pro učitele je to ukazatel toho, co společně dokázali a jakým způsobem pracují ve třídě. Portfolio by mělo být na konci roku dítěti předáno. Objem portfolia může být komplikací při přenášení do dalšího školního roku k navazujícímu učiteli. Dítě si může vybrat pouze to, co by chtělo ukázat učiteli – vlastní výběr prací, zdůvodnění své volby. Dále lze výběr prací naskenovat a uložit do elektronického portfolia a zprostředkovat ho elektronickou formou. (Kratochvílová, 2014). Syslová, Kratochvílová a Fikarová (2018) se zabývají otázkou, zda učitelé budoucích prvňáčků diagnostické portfolio dětí znají a zda učitelé mateřských a základních škol probírají další využití portfolia. Bohužel, portfolio není téměř žádným způsobem využíváno ani při zápisu do prvních tříd. Učitelé na základních školách mají vypracovaný svůj model, se kterým umí pracovat a toto by jim to mohlo narušit. Dokument Informace k organizaci zápisů k povinné školní docházce louží jako metodická pomoc pro základní školy při organizaci zápisů do prvních ročníků základní školy. Součástí je posuzování schopností a dovedností dítěte v oblastech stanovených Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání. Zápis se skládá ze dvou částí – z formální části, kdy zákonný zástupce předá údaje a požádá o zápis dítěte k plnění povinné školní docházky, a dále z části motivační (neformální) části, která je

zaměřena na motivování dítěte pro školní docházku a orientační posouzení školní připravenosti. Může se jednat o různé hry, aktivity, rozhovor, kdy pedagog zjišťuje dosažené znalosti a dovednosti, zpestřením může být i prohlídka školy. Učitelé by mohli využít pro komunikaci s dítětem vzpomínky při tvorbě portfolia a tím současně posuzovat připravenost na školu. Tvorba jeho portfolia vypovídá o jeho znalostech, dovednostech, ale především o jeho osobnosti.

7 VÝHODY A NEVÝHODY PORTFOLIA

Činnosti, které člověka uspokojí by měly být smysluplné. Pokud vedení portfolia má být smysluplné, je potřeba si uvědomovat všechna pozitiva i negativa, která práce s portfoliem přináší (Kratochvílová, 2014).

Mezi nejčastější výhody vedení portfolia Kratochvílová (2014) uvádí, že pomocí portfolia lze zajistit posuzování výsledků komplexně a dlouhodobě. To umožňuje učitelům lepší přehled o pokrocích a rozvoji dítěte a zároveň dítěti nabízí širokou škálu činností. Pomáhá skládat obraz o osobní zdatnosti dítěte. Portfolio slouží jako nástroj k sebehodnocení dítěte nebo ke vzájemnému hodnocení mezi dětmi. Dítě má prostor pro samostatnost a nezávisle si dokáže plánovat čas svého učení. Podporuje rozvoj komunikace a zapojuje všechny účastníky edukačního procesu. Nezájímá pouze aspekt sumativního hodnocení, ale je spojován s formativním hodnocením dítěte. Pozitivní vztah dítěte, učitele i rodiče k portfoliu vede k pocitu radosti a chuti v této činnosti pokračovat.

Nevýhodou vedení portfolia je časová náročnost při tvoření obsahu, výběru artefaktů a zároveň průběžného hodnocení i souhrnné reflexe. Obsahově převládají diagnostické a pracovní listy, které dokumentují především kognitivní rozvoj dítěte, ale nejsou zastoupeny materiály, které dokumentují celkový rozvoj dítěte. Stává se, že někteří rodiče nejeví o portfolio zájem a neúčastní se tvorby. Je na učitelích, jak dokáží přizvat rodiče k podílení se na tvorbě portfolia dítěte. Vedení portfolia je po finanční stránce náročné. Jedná se o pořízení desek, folií, papírů a nebo tisku (Kratochvílová, 2014)

Tabulka představuje shrnuté klady a zápory, které jsou vnímány při práci s portfoliem.

Tabulka 1: Výhody a nevýhody vedení portfolia podle Kratochvílové (2014)

Výhody vedení portfolia	Nevýhody vedení portfolia
+ rozvoj komunikace	- časová náročnost
+ komplexní a dlouhodobé výsledky	- převaha dokumentace kognitivního vývoje
+ individuální rozvoj a hodnocení dítěte	- nezájem rodiny
+ nástroj sebehodnocení	- finanční náročnost
+ zapojení dítěte do plánování svého času	
+ zapojení všech účastníků vzdělávacího procesu	
+ spojení formativního a sumativního hodnocení	
+ pocit radosti	

Zdroj: Vlastní zpracování

II. PRAKTICKÁ ČÁST

8 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Cílem praktické části bylo zjistit, jaké formy portfolií učitelé v mateřské škole využívají a jak s nimi pracují během docházky dítěte do mateřské školy.

8.1 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky vyplývají z již zmíněného cíle výzkumného šetření.

Jaké formy portfolií učitelé využívají?

Kdo se podílí na tvorbě portfolií?

Jak učitelé pracují s informacemi obsaženými v portfoliu?

Jaké výhody přináší učitelům mateřské školy práce s portfoliem?

Jaké nevýhody vnímají učitelé mateřské školy při práci s portfoliem?

9 METODA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Praktická část bakalářské práce vychází ze zjištění kvalitativního výzkumného šetření. Z vyhodnocení několik definic kvalitativního přístupu šetření vyvodili Švaříček a Šedová (2007, s. 17) definici, že se jedná o „proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu“.

Pro výzkumné šetření byla využita metoda rozhovoru, která je považována za nejčastěji využívanou metodu sběru dat (Švaříček & Šedová, 2007).

9.1 Rozhovor

Touto výzkumnou metodou lze zachytit nejen fakta, ale lépe poznat postoje respondentů a jejich motivy. Lze sledovat vnější reakce a podle nich se orientovat v dalším kladení otázek (J. Skalková a kol. in Gavora, 2000). Podle Gavory (2000) je důležité pro interpersonální kontakt s respondentem vytvořit otevřenou atmosféru a navázat s ním přátelský vztah. Obsahem rozhovoru jsou otázky a odpovědi. Pro volnost a pružnost rozhovoru jsou dávány především otevřené otázky. Výzkumnými otevřenými otázkami se získá základní orientace ve zkoumaném poli. Lze rozlišovat tři druhy rozhovorů. Strukturovaný rozhovor, ve kterém jsou otázky a alternativní odpovědi pevně dány. Nestrukturovaný rozhovor poskytuje zcela volné odpovědi. Přináší často nepředpokládané informace, ale je obtížnější na vyhodnocování než strukturovaný rozhovor. Pokud jsou nabídnuty respondentovi alternativy odpovědí, které by poté měl vysvětlit, jedná se o polostrukturovaný rozhovor.

Pro výzkumné šetření mé bakalářské práce jsem zvolila rozhovor polostrukturovaný, který byl sestaven z patnácti otázek, které v závislosti na odpovědích učitelů byly doplňovány dalšími. Rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrávány, poté přepsány.

9.2 Kódování rozhovorů

Hendl (2008) představuje v kvalitativním výzkumu kódování jako ustavičné porovnávání fenoménů a pojmů. Pomocí techniky otevřeného kódování jsou analyzovány nasbíraná data. Jedná se o operace, které pomáhají získané údaje rozebrat, konceptualizovat a

novým způsobem složeny. Analyzovaný text je rozdělen podle významu na jednotky. Ke vzniklým jednotkám se přidělí nějaký kód, jméno nebo označení. Vytvořený seznam kódů se dále systematicky kategorizuje (Švaříček & Šedřová, 2007).

9.3 Etické otázky výzkumu

Všichni zúčastnění komunikační partneři, kteří mi poskytli rozhovor, souhlasili s pořízením zvukového záznamu. Jeden z komunikačních partnerů si nepřál rozhovor nahrávat, a tak byly záznamy pořízeny pouze v podobě psaných poznámek. Všichni souhlasili s tím, že získané informace budou využity pro zpracování bakalářské práce pod podmínkou, že bude zachována jejich anonymita.

10 VÝZKUMNÝ SOUBOR

Celkem bylo osloveno sedm učitelů, kteří působí v různých mateřských školách. Rozhovory byly realizovány v prostředí, které bylo příjemné pro obě strany. Po oslovení a souhlasu všech komunikačních partnerů proběhl v průběhu měsíce března sběr dat. V zájmu anonymity byla jména zúčastněných změněna.

Tabulka 2: Výčet účastníků

Jméno	Vzdělání	Délka pedagogické praxe	Uspořádání třídy
Anna	vysokoškolské bakalářské	3 roky	heterogenní třída
Beáta	vysokoškolské magisterské	3 roky	homogenní třída
Cecilie	vysokoškolské magisterské	6 let	heterogenní třída
Dagmar	vysokoškolské bakalářské	13 let	heterogenní třída
Erika	vysokoškolské magisterské	43 let	heterogenní třída
Frída	vysokoškolské bakalářské	27 let	homogenní třída
Gita	vysokoškolské bakalářské	3 roky	heterogenní třída

Zdroj: Vlastní zpracování

11 VÝSLEDKY – ANALÝZA ROZHovorŮ

Šest rozhovorů bylo zaznamenáváno jako audio nahrávky a jeden písemně. Audio nahrávky byly přepsány do písemné podoby. Poté byly okódovány a rozděleny do kategorií podle podobnosti přidělených kódů.

11.1 Rozřazení kódů do kategorií

Tabulka 3: Rozřazení kódů do kategorií

Kategorie	Kódy	Příklady odpovědí přiřazené k jednotlivým kódům	Poznámky
Smysl vedení portfolia dítěte v mateřské škole	<u>Diagnostika dítěte</u> Přehled o vývoji a procesu vzdělání dítěte Komunikace s rodiči Individualizace Reedukace	Anna: „Portfolio nám slouží v naší třídě k zaznamenávání vývoje dítěte. Slouží nám i jako podklad při komunikaci s rodiči, aby viděli, co dítěti jde a nejde.“ Erika: „Je to materiál, kterým učitel dokáže individualizaci, že se tomu dítěti věnuje. Díky zaznamenáváním do portfolia bude probíhat reedukace“ Cecilie: „Nemáme portfolio vedené o	Každý z učitelů si vede portfolio originálním způsobem, i když náplň funkce plní téměř stejnou. Všichni se snaží zaměřovat na individualitu dítěte. Diagnostické portfolio se zaměřuje především na znalosti a vývoj dítěte. Zážitkové portfolio

	<p><u>Zážitky</u></p> <p>Životní vzpomínky</p> <p><u>Úschovna obrázků</u></p>	<p>vědomostech, ale vedeme portfolio pro životní vzpomínky ...“</p> <p>Gita: „Předáváme něco, na co budou moct děti i rodiče vzpomínat.“</p> <p>Dagmar: „Sběrné portfolio máme k založení obrázků z nástěnek.“</p>	<p>zaznamenává průběh vývoje dítěte v mateřské škole po celou dobu jeho předškolní docházky a názorně ukazuje progres zkušeností, které v mateřské škole zažil.</p>
Obsah portfolia (Struktura)	Informace o dítěti (dotazník, podpis, otisk, provázek)	<p>Gita: „Na začátku je vždy vyfocené dítě a jeho jméno. Dále je jejich obtisk dlaně, pokud se dokáží podepsat, tak podpis a vybarvený kruh jejich oblíbenou barvou. Kresba postavy a provázkem s výškou dítěte</p> <p>Erika: „Jedná se o vstupní charakteristiku dítěte.“</p> <p>Cecilie: „Zařazujeme do nich i speciální list</p>	<p>Úvodní část každého portfolia jsou informace o dítěti a jeho rodině. Slouží jako „mapovací dotazník“ o dítěti. Každé portfolio je originální a záleží na učiteli, jaký obsah bude portfolio mít. Zda pouze zaznamenává informace o dítěti a jeho vědomostech a</p>

	<p>Narozeninový list</p> <p>Diagnostické listy, kresba postavy, pracovní listy</p> <p>Výrobky a výkresy dětí</p> <p>Fotografie</p>	<p>zvaný Narozeninový list.“</p> <p>Anna: „Do portfolia diagnostického ukládáme starším diagnostické listy podle metody ISophi a mladší děti mají diagnostické listy zpracované podle Bednářové a Šmardové.“</p> <p>Dagmar: „Obrázky, které s dětmi vytvoříme, nezakládáme do žádného portfolia. Vystavíme si je na nástěnce a poté si je ihned odnesou děti domů, nebo si ho mohou založit do šanonu“</p> <p>Frída: „Podle oblastí gramotnosti jsou rozřazovány fotografie, pracovní listy, obrázky dětí nebo jejich výtvary.“</p>	<p>nebo i zařadí do portfolia kousek z mateřské školy – obrázky, výrobky, fotografie. Kvůli finanční náročnosti tisknutí nebo vyvolávání fotografií některé mateřské školy přešly k prezentacím fotografií na webových stránkách mateřských škol.</p>
--	--	---	---

	<p>Zážitky</p> <p>Poznámky, dokumenty</p> <p>Vratky z domova</p>	<p>Cecilie: „Zakládáme artefakty, které si děti samy prožijí. Podle téma, které ve školce probereme, jaké máme akce ve školce i mimo ní, jakých programů se zúčastníme.“</p> <p>Beáta: „A na konci máme poznámky ke konzultaci s rodičem. . Vratky portfolia, když si portfolio půjčí rodiče domů, tak aby to bylo zaevidováno.“</p>	
<p>Skladování portfolia</p>	<p>Uzamčené u učitele</p> <p>Volně přístupné dětem</p>	<p>Erika: „„Diagnostická portfolia jsou zavřené ve stole učitele kvůli GDPR. Jsou v nich citlivé údaje o dítěti i rodině.“</p> <p>Cecilie: „Máme je uložené na skřínce tak, aby na ně děti dosáhly a měly k nim přístup. Není to nic tajného.“</p> <p>Beáta: „Děti na něj dobře vidí a podle</p>	<p>Diagnostická portfolia jsou uzamčená kvůli ochraně osobních údajů o dítěti a rodině.</p> <p>Pokud se jedná o desky a nebo šanony, ty jsou přístupné pro děti, aby si je mohly prohlížet nebo zakládat své</p>

	Volně přístupné rodičům	značky na hřbetě si je poznají. I rodič k němu má přístup.“	práce. Označené je mají značkou, jménem, nebo fotografií. Pokud se na vedení portfolia podílí i rodič, je volně přístupný i rodičům.
Podíl na tvorbě portfolia	<p><u>Učitel</u></p> <p>Přehled</p> <p>Pořádek</p> <p><u>Rodič</u></p> <p>Dotazník</p> <p>Zážitky z domova</p>	<p>Cecilie: „Na portfoliu pracujeme pouze my učitelé. Dítě si nevybírání práce, které mu založíme.“</p> <p>Dagmar: „Portfolio obstaráváme pouze my učitelé. Ještě jsme nezažili, že by se na tom chtěl rodič nějak podílet.“</p> <p>Erika: „Rodiče jsou s portfoliem seznámeni a podílí se na počáteční diagnostice a dotazníku v portfoliu.“</p> <p>Beáta: „Rodiče dostanou na delší dobu portfolio domů</p>	<p>Na tvorbě portfolia se podílí převážně pouze učitelé. Děti si jsou vědomy toho, že dané práce budou založeny do jejich portfolia, ale nevybírají si je. Rodiče se podílí převážně na dotazníku nebo informacemi o dítěti a rodině. Některé rodiny se mohou na vedení portfolia podílet aktivněji a zakládat i zážitky</p>

	<p><u>Dítě</u></p> <p>Obrázky a výrobky</p>	<p>(prázdniny) a společně s dítětem zaznamenávají, co prožili. Píší si deník, zakládají fotografie, atd.“</p> <p>Dagmar: „Obrázky si vystavíme na nástěnce a poté si je ihned odnesou děti domů, nebo si je mohou založit do šanonu.“</p>	<p>z domova. Učitelé od rodičů spíše pomoci nechtějí, protože by jim to narušilo strukturu zakládání nebo překvapení na konci předškolní docházky.</p> <p>Z rozhovorů je evidentní, že učitelé nedávají dostatečný prostor dětem k vedení si vlastního portfolia. Pouze do sběrného portfolia si zakládají artefakty libovolně.</p>
<p>Využití informací obsažených v portfoliu</p>	<p>Prostředník při komunikaci</p> <p>Zpětná vazba</p>	<p>Beáta: „Když provádíme s dětmi diagnostiku, tak s nimi debatujeme nad výsledky.“</p> <p>Dagmar: „Rodiče mají možnost nahlédnout</p>	<p>Portfolio pomáhá učitelům při komunikaci s rodinou. Při konzultacích jsou o vedení portfolia seznámeni a mají</p>

	<p>Diagnostický nástroj</p> <p>Sebereflexe dítěte</p> <p>Podklad pro ŠPZ, ŠPP, OSPOD</p>	<p>do elektronické verze programu ISophi a kompletně s nimi prodiskutovat všechny úkoly.“</p> <p>Dagmar: „Portfolio vyhodnocujeme dvakrát ročně. Vlastní dotazníky i ten program ISophi.“</p> <p>Erika: „. Formou hry diagnostikujeme a záznamy zapisujeme do portfolia, zjišťujeme, co dítě umí a co je potřeba ještě více potrénovat.“</p> <p>Erika: „Dětem a jejich sebehodnocení je v portfoliu věnována celá jedna část. Vymalovávají si puntíky a zakreslují se na stupínky podle toho, jak se vnímají – forma motivačních rozhovorů.“</p>	<p>možnost do portfolií nahlédnout.</p> <p>Jedná se o záznam informací o dítěti. Slouží učitelům jako podklad, o kterém se mohou bavit. Portfolio slouží i dětem jako nástroj ke komunikaci mezi vrstevníky nebo návštěvou.</p> <p>Portfolio slouží učitelům jako diagnostický nástroj.</p> <p>K sebereflexi portfolia není dostatek prostoru. Pouze pokud je tomu věnována část při diagnostice.</p> <p>Jestliže nastane u dítěte problém, může portfolio sloužit i jako</p>
--	--	--	---

	Vzpomínka	<p>Anna: „Souží jako dobrý podklad pro poradny.“</p> <p>Cecilie: „Máme i zpětné reakce od rodičů, že si děti prohlížíjí portfolia doma i nějaký rok potom, co opustí školku.“</p>	<p>podklad pro různá poradenská zařízení nebo OSPOD.</p>
Portfolio na konci školního roku	<p>Archivace</p> <p>Odevzdání portfolia domů</p> <p>Skartování, vyhození</p>	<p>Erika: „Portfolia dětí zakládáme po nástupu do základní školy do archívu.“</p> <p>Gita: „Portfolio se založí při nástupu dítěte do školy, má ho po celou dobu docházky a na konci předškolní docházky ho dostane domů.“</p> <p>Dagmar: „Když dítě odchází do školy a rodič nemá o záznamy zájem, tak je skartujeme.“</p> <p>Beáta: „Pokud dítě přestupuje do další</p>	<p>Diagnostické záznamy jsou často předány ředitelům mateřských škol a několik let archivovány. Portfolia, která jsou vedená pro životní vzpomínky, se předají dětem a rodičům na konci školního roku. Pokud o portfolio nemá rodina zájem, je odstraněno. Jestliže si</p>

	Pokračování do jiné třídy	třídy předškoláků, tak na něj dále navazují. Strukturu máme stejnou.“	mateřská škola vede stejnou strukturu ve všech třídách, tak pokud dítě přestupuje do jiné třídy, portfolio putuje s ním.
Výhody vedení portfolia	Vzpomínka Rekapitulace činností Přehled informací Nástroj při komunikaci Motivace	Gita: „Předáváme něco, na co budou moct děti i rodiče vzpomínat.“ Cecilie: „Je to taková kontrola toho, aby se nám činnosti tolik neopakovaly.“ Beáta: „Výhodou jsou hlavně informace o tom dítěti na jednom místě. Jistá forma pomoci a podpory pro nás, když je nějaký problém a potřebujeme ho rodiči vysvětlit“ Dagmar: „Vidí výsledek jejich práce a dále je to motivuje se	Vedení portfolia přináší učitelům mateřských škol spousty výhod. Odráží se v nich čas strávený v mateřské škole. Učitelé mají všechny informace o dítěti na jednom místě a kdykoliv do nich mohou nahlédnout. Nejčastěji portfolio pomáhá učitelům při komunikaci s rodiči. Prokazují tím, že se dětem

	<p>Uvědomování si individuality dítěte</p> <p>Neaktivita</p>	<p>posouvat. Můžeme se zaměřit na konkrétní činnosti a individuálně ho rozvíjet.“</p> <p>Anna: „Nic dalšího se nemusí zakládat a zpětně se k tomu vracet.“</p>	<p>věnují a ukazují individualitu každého jedince. I dítě může vidět své pokroky a motivuje ho to k dalším činnostem.</p> <p>Sběrné portfolio má pro učitele výhodu v nenáročnosti vedení.</p>
<p>Nevýhody vedení portfolia</p>	<p>Časová náročnost</p> <p>Finanční náročnost</p> <p>Práce u úsilí</p>	<p>Frída: „Největší nevýhodou vidím to, že to zabere spoustu času.“</p> <p>Frída: „Každý týden přidáváme fotografie na web, kam rodiče mají přístup a fotografii si sami mohou vyvolat.</p> <p>Cecilie: „Nevím, jestli ten výsledek je adekvátní tomu úsilí.“</p> <p>Erika: „Rodiče chtějí, aby děti do základní</p>	<p>Učitelé se shodli, že největší nevýhodou je časová náročnost.</p> <p>Nestihnou všechno zaznamenat a neustále na to musí myslet.</p> <p>Finančně náročný je tisk fotografií, proto je raději vkládají na web mateřské školy nebo na skupiny pro rodiče.</p>

	<p>Nespolupráce se základní školou</p> <p>Neaktivita</p> <p>Jiné formáty</p> <p>Sebekritika</p>	<p>školy nastoupily jako čistý list papíru.“</p> <p>Anna: „Dále s tím nepracujeme. Pouze to tam leží.“</p> <p>Cecilie: „Děláme často velké formáty obrázků, které potom nejdou založit do portfolia.</p> <p>Cecilie: „Založené obrázky nebo fotografie mohou vnímat jako nepovedené.“</p>	<p>Nevýhodou je i nespolupráce se základní školou.</p> <p>Co se týče obsahu portfolia, mají učitelé problém v zakládání jiných formátů než je A4 a méně. Musí přemýšlet dopředu před realizací, jestli výtvor budou moci založit, anebo pouze vyfotografovat.</p> <p>Ne všechny artefakty v portfoliu se dětem líbí a nejsou spokojeny s jejím založením.</p> <p>Strany raději přetáčejí.</p>
--	---	---	---

Zdroj: Vlastní zpracování

11.2 Význam vedení portfolia dítěte v mateřské škole

Po položení otázky komunikačním partnerům, proč si vedou zrovna tento typ portfolia a jaký to pro ně má význam jen na chvíli nad odpovědí rozmýšleli. Potřebovali si ujasnit, k čemu všemu ho využívají a k čemu jim slouží.

Dagmar reagovala na otázku takto: „Máme o dětech lepší přehled. Kdyby náhodou přišel někdo, kdo děti nezná, tak může nahlédnout do portfolií dětí a lépe se zorientovat v tom, co děti umí a neumí. Je to rychlá charakteristika dítěte.“ Toto portfolio jí slouží pouze pro diagnostiku dítěte. „Sběrné portfolio máme k založení obrázků z nástěnek. Anna vede podobná portfolia dětí jako Dagmar. „Portfolio nám slouží v naší třídě k zaznamenávání vývoje dítěte.“ Frída má stejný názor. Erika: „Pro nás při vedení portfolia není tak důležité zmapovat stav dítěte, ale především následně díky zaznamenáváním do portfolia bude probíhat reedukace. Je to materiál, kterým učitel dokáže individualizaci, že se tomu dítěti věnuje.“

Beáta chce, aby portfolio bylo v její třídě aktivním prvkem především při komunikaci s rodiči. „Portfolio je obrázek o dítěti, co prožilo ve školce. Zaznamenávání vývoje a jeho zlepšení. Je to pro nás především pomoc, když chceme rodiči vysvětlit, kde je u dítěte daný problém.“ Cecilie se zaměřuje při vedení především na dětskou osobnost v průběhu docházky do mateřské školy. „Nemáme portfolio vedené o vědomostech, ale vedeme portfolio pro životní vzpomínky. Mapují nám průřez školního roku. Chceme, aby z portfolia zářila radost a ne to, že něco někdo neumí.“ I Gita chce portfoliem předat něco, na co budou moct rodiče i děti časem vzpomínat.

Z odpovědí vyplývá, že i když si každý z učitelů vede portfolio dítěte vlastním stylem chce, aby záznamy v portfoliu dávaly smysl a byly přínosné pro učitele, dítě i rodinu. Dokazují tím, že se dětem ve třídě věnují a všimají si jejich osobnosti a individuality. Zaznamenávají jejich progres zkušeností, kterých během docházky do mateřské školy dosáhly.

Portfolia komunikačních partnerů podle cíle, který chtějí vedením naplnit, lze rozdělit portfolia zážitková a diagnostická. Diagnostická portfolia doplňují portfolia sběrná.

11.3 Obsah portfolia (struktura)

Tato kategorie za zabývá tím, podle čeho učitelé zakládají artefakty do portfolií a jaký je jejich obsah.

Anna a Dagmar mi představily portfolio dětí pouze v jedněch deskách. Jednalo se pouze o zpracované diagnostické listy, pracovní listy a obrázky, které o dítěti něco vypovídají. Lze považovat takto vedené desky za portfolio dítěte? Nad touto otázkou jsem dlouho přemýšlela. Dospěla jsem k tomu, že diagnostický arch záznamů o dětech, který mi představily, lze považovat za portfolio dítěte. Nebyl pouze natolik rozpracován jako jiná portfolia komunikačních partnerů.

Anna zakládá artefakty do portfolia podle věkové kategorie: „Starším dětem do nich vkládáme diagnostické listy podle metody ISophi¹ a mladší děti mají diagnostické listy zpracované podle Bednářové a Šmardové. Máme v něm založený dotazník od rodičů, který sepisují na začátku roku, a nebo pokud přijde dítě z jiné třídy, tak od kolegyň z jiných tříd. Potom jsou zde výsledky z diagnostiky, pracovní listy a jejich kresba postavy. Občas si zapíšeme i poznámky, když nás dítě něčím překvapí.“ Dagmar má obsah portfolia obohacený ještě o logopedický list. Přehled obsahu portfolia mají rodiče dětí u Dagmar i v elektronické podobě: „Rodiče mají možnost nahlédnout do elektronické verze programu ISophi a kompletně s nimi můžeme prodiskutovat všechny úkoly, které dítě vypracovalo.“

Beáta i Erika mají na začátku portfolia vloženou strukturu, podle které vkládají artefakty pro lepší přehlednost. Beáta: „Nejdříve máme informace o dítěti nazvané TO JSEM JÁ. Snažíme se o popis dítěte, který vyplňují rodiče společně s dítětem. Co má rádo, nemá rádo, kolik mu je, s čím si rád hraje atd. Na jedné straně máme otisk ruky a z druhé otisk plosky nohy, zařazujeme sem i fotografie z rodiny. Chceme, aby to byla i pro to dítě vzpomínka na školku. Důležité je vždy napsat datum, abychom při zpětném nahlédnutí věděli, kdy to bylo vytvořeno nebo zapsáno. Další část je zaměřena na diagnostiku dítěte. Jedná se o tvar hrušky, která je rozčleněná do několika oblastí. Zahrnuté máme v

¹ ISophi Pedagogická diagnostika je vytvořený nástroj určený pro práci učitele s dítětem. Je zaměřen na zjišťování úrovně dovedností dítěte ve 13 oblastech (ISophi Education, 2021).

portfoliu i pracovní listy. Z druhé strany máme napsané poznatky o progresu toho dítěte. Nechceme, aby to bylo pasivně zakládáno, ale dalo se dále s tím aktivně pracovat. Dále jsou založené obrázky dětí. A na konci máme poznámky ke konzultaci s rodičem a vratky portfolia, když si portfolio půjčí rodičům domů, tak aby to bylo zaevidováno.“ I Gita si vede podobně strukturované portfolia dětí. Zavedený ho mají teprve první rok, takže v něm neměla tak bohatý obsah. Komunikují s rodiči i přes messengerové skupiny. „Do messengerové skupiny rodičů posíláme fotografie, informace nebo připomínková videa. Rodiče si fotografie stahují a mohou si s nimi naložit podle svého.“ Frída: „Do portfolií zakládáme dokumenty podle gramotnosti (čtenářská, matematická, přírodovědná, ostatní gramotnosti). Na začátku je fotografie dítěte při nástupu do mateřské školy. Podle oblastí gramotnosti jsou rozřazovány fotografie, pracovní listy, obrázky dětí nebo jejich výtvary. Vše, co založíme, tak musí obsahovat téma, cíl, který jsme tím chtěli naplnit a datum. Fotografie už moc nezakládáme z finanční náročnosti.“

Cecilie v má úvodní části portfolia dotazník a informace o dítěti stejné jako v portfoliu Beáty a Eriky. Dotazník má vlastní tvorby. Dbá na to, aby zakládala artefakty, „které si děti samy prožijí. Podle témat, které ve školce probereme, jaké máme akce ve školce i mimo ní, jakých programů se zúčastníme.“ Problém má se zakládáním artefaktů jiných formátů než je A4, a tak je vkládá jako fotografii. Nesmí chybět ani speciální list pro dítě zvaný Narozeninový list. Na konci má vložené hodnocení, které čte při ceremonii rodičům a dětem, které odcházejí do základní školy.“

Anna, Dagmar a Erika mají pro děti k dispozici i sběrná portfolia. Dagmar: „Obrázky, které s dětmi vytvoříme, založíme do šanonů, nebo si je vystavíme na nástěnce. Po vystavení si je mohou odnést děti domů, nebo si je mohou založit, vkládají si sem i volné kresby.“

Pokud to shrnu, tak v každém portfoliu (až na sběrné) se v úvodu nachází dotazník o rodině a dítěti. Dále si každý postupuje podle své struktury, kterou mají danou pro celou mateřskou školu, nebo si vedou vlastní. V diagnostické části se mohou nacházet diagnostiky dítěte, pracovní listy a kresby dítěte. Pokud se učitelé nezaměřují pouze na diagnostickou funkci portfolia, tak do portfolia zakládají i zážitky ze školky formou fotografií nebo obrázků. Fotografie jsou vkládány už pouze zřídka, kvůli finanční

náročnosti. Učitelé je rodičům spíše poskytují na webech mateřské školy nebo v messengerové skupině. O založení výkresů a výrobků dětí rozhodují především učitelé. Nezařazené artefakty si mohou děti odnést domů, nebo založit do desek či šanonů, které mají k dispozici.

11.4 Skladování portfolia

Portfolia jsou skladována převážně na místě, které je přístupné pro děti a jsou označená. Desky s osobními údaji o dítěti bývají založené ve stole u učitelů. Na hřbetě desek mají děti svoji značku nebo podpis. Pokud se jedná o průhledné desky, poznat si ho mohou i podle fotografie na úvodní stránce.

Anna: „Sběrné portfolio máme na polici ve třídě, aby bylo přístupné dětem. Diagnostické máme u sebe na izolaci.“ I Dagmar a Erika mají stejně uskladněná portfolia. „Diagnostická portfolia jsou zavřené ve stole učitele kvůli GDPR. Jsou v nich citlivé údaje o dítěti i rodině. Desky s obrázky jsou na polici, aby k nim měly děti snadný přístup.

U Beáty ve třídě si mohou i rodiče prohlédnout portfolio. „Máme ho ve třídě na viditelném místě vedle herní části třídy. Děti na něj dobře vidí a podle značky na hřbetě si je poznají. I rodič k němu má přístup.“ Frída je má přístupné pouze dětem. „Portfolia dětí máme uskladněná na parapetu okna, aby bylo přístupné dětem. Na hřbetu desek má každé dítě nalepenou značku a napsané jméno, aby si portfolio poznalo.“

11.5 Podíl na tvorbě portfolia

Tato kategorie se zaměřuje na aktéry tvorby portfolia.

Z výpovědí komunikačních partnerů vyplynulo, že hlavními aktéry jsou učitelé. Portfolia si vedou především kvůli přehlednosti a pořádku v něm. Rodiče často vyplňují dotazník o dítěti a charakteristiku. Erika: „Největší úsilí zasluhují učitelé. Rodiče jsou s portfoliem seznámeni a podílí se na počáteční diagnostice a dotazníku v portfoliu. Do sběrného si zakládají děti samy.“ U Anny a Dagmar se děti podílejí pouze na zakládání obrázků do sběrného portfolia jako u Eriky.

Dagmar: „Portfolio obstaráváme pouze my, učitelé. Ještě jsme nezažili, že by se na tom chtěl rodič nějak podílet. „

Cecilie: „Dítě si nevybírání práce, které mu založíme. K tomu jsme ještě nedospěli. Pouze si ho pouze prohlíží. Máme toho tolik, že pokud by si tam děti vkládaly svoji volnou kresbu, tak nám ty desky nevystačí. Máme opačný problém, nevíme, co tam nedat.“

Beáta má jako účastníky tvorby i rodiče, kteří doplňují portfolio a zážitky z domova. „I rodiče nám mohou portfolio obohatit, když si ho odnesou domů. Bývá to klidně i několikrát do roka. Už v září nám vyplňují dotazník, abychom o dítěti věděli základní informace a kdykoliv se do něj mohli nahlédnout. Rodiče dostanou na delší dobu portfolio domů (prázdniny) a společně s dítětem zaznamenávají, co prožili. Píší si deník, zakládají fotografie...“

Frída i Gita zastávají všechnu práci na tvorbě portfolií pro děti. Gita: „Chceme portfolio vést pro všechny děti jednotně, a tak proto nechceme, aby nám do toho rodiče zasahovali.“

Z rozhovoru s komunikačními partnery je evidentní, že děti ani rodiče nemají dostatečný prostor se účastnit tvorby portfolia. Rodiče se podílejí pouze na začátku roku, při psaní dotazníku a informací o dítěti a rodině. Dítě si může zakládat práce pouze do sběrného portfolia, které je vedeno bez struktury. Pouze do jednoho portfolia dítěte mohli zasahovat i rodiče v průběhu roku a přispívat do něj i zkušenostmi z rodiny.

11.6 Využití informací obsažených v portfoliu

Další kategorie pojednává o tom, jak jsou využité informace o dítěti v portfoliu. Odvíjí se to především od toho, co všechno je do portfolia založeno.

Portfolio slouží učitelům jako podklad, o kterém mohou komunikovat s rodinou nebo dítětem.

Anna rodiče s vedením portfolia seznamuje při konzultaci na začátku roku, ale rodiče o ně moc neprojevují zájem. „Pouze pokud si o něj zažádají a nebo je my potřebujeme přesvědčit, že je potřeba danou problematiku procvičit. Někteří rodiče předškoláků se chtějí občas pobavit, jak na tom zrovna jejich dítě je a zda je připravené do školy. Portfolio bereme jako podklad toho, co dítě zvládlo, nebo nezvládlo.“

Beáta také s rodiči debatuje nad výsledky. Rodiče si mohou vzít portfolio domů, aby bylo neustále aktivní. „Součástí portfolio je přímo diagnostická část. Pracujeme s hruškou, která je inspirována diagnostikou podle Sindelarové. Hezky nám ukazuje, jak na tom to dítě je. Kde jsou jeho mezery a jak naopak vyniká. Výseče hrušky jsou rozdělené na několik oblastí. Na konci portfolio mohou rodiče vidět slovní hodnocení dítěte. Jsou sice zapsané v plusech a mínusech, ale mínusy bereme spíše jako prostor pro zlepšení se. Rodič je s tím seznámen a hodnocení dítěte nám podepíše.“

Cecilie má vedené portfolio pro vzpomínky. „Portfolio si ukazují navzájem a nebo návštěvě. Vzpomínají na to, jak byli malí. Mnohem více je baví fotky než obrázky, které vytvořili. Zážitky sdílejí s kamarády. Sama si s nimi nesesdnu a společně si ho neprohližíme, ale rády ho ukazují návštěvám. Máme i zpětné reakce od rodičů, že si děti prohlížejí portfolio doma, i nějaký rok potom, co opustí školku.“

Dagnar, Frída a Erika využívají portfolio jako diagnostický nástroj. Výsledky slouží jako podklad, o kterém se mohou s rodičem i dítětem bavit. Erika dává dětem možnost sebereflexe: „Dětem a jejich sebehodnocení je v portfolio věnována celá jedna část. Vymalovávají si puntíky a zakreslují se na stupínky podle toho, jak se vnímají. Sebereflexi vedeme formou motivačních rozhovorů.“

Erika upozornila že: „Učitelé si musí uvědomovat, jakým způsobem píší záznamy, protože se může portfolio stát podkladem pro OSPOD, ŠPZ nebo i odborníky v základní škole. Učitelé se více napojují na děti a vedou portfolio s empatií.“

Frída: „Občas si děti si sednou ke stolečku a porovnávají si i společně, co v portfolio přibylo.“ Mrzí jí, že po předání portfolio rodičům na konci docházky do mateřské školy, nezažila od nich zatím žádnou zpětnou vazbu „Ještě jsem nezažila, že by někdo přišel a portfolio nám na konci roku pochválil. Nepředávají nám tu vděčnost za to, že jim zaznamenáváme několik let jejich dítě. Je to vlastně i vzpomínka na školku, do které chodily.“

Gita na tuto položenou otázku odpověděla: „Možnost sebereflexe děti mají, protože to má neustále volně přístupné. Probíhá i komunikaci mezi dětmi navzájem, kdy si portfolio prohlížejí a povídají si o nich. Pokud i my učitelé máme čas, tak si s nimi sedneme a

společně si ho prohlížíme. Dítě tímto zážitkovým portfoliem nedagnostikujeme, až na Jiráskův test, který je v portfoliu zařazený. Od diagnostikování dítěte máme diagnostické desky.“

Učitelé mateřských škol využívají informace obsažené v portfoliu především jako diagnostický nástroj, který jim slouží jako podklad pro rozvoj komunikace s dítětem, učitelem, rodičem nebo jiným odborníkem. Funguje jako zpětná vazba. Pokud má dítě možnost, tak může pomocí portfolia o sobě přemýšlet a posoudit, v čem se zlepšilo a co je potřeba ještě zdokonalit. Zážitky z mateřské školy slouží i po několika letech jako nostalgická vzpomínka na mateřskou školu, kam jako dítě docházelo.

11.7 Portfolio na konci školního roku

Tato kategorie se zabývá portfoliem a jeho funkcí na konci roku. Jedná se o to, zda děti dostanou portfolio domů, nebo ho už nikdy neuvidí.

Beáta: „Na konci školního roku dostanou portfolio děti na prázdniny domů. Mohou si do něj založit obrázky a fotky, co v létě prožily. Pokud dítě přestupuje do další třídy předškoláků, tak na něj dále navazují. Strukturu máme stejnou.“

Anna a Erika po ukončení docházky portfolia dětí archivují. Erika: „Portfolia dětí zakládáme po nástupu do základní školy do archívu. Pokud by v základní škole došlo k problému, tak my jsme schopni prokázat, jak se s dítětem pracovalo.“

Cecilie zvolila jiný postup: „Portfolio máme uložené celou dobu u nás, i přes prázdniny. Na konci předškolní docházky, při slavnostním rozloučení s předškoláky, ho předáme dítěti. Je to jako jeden z dárků. Taková třešnička nakonec.“

Frída a Gita také předávají portfolia na konci docházky do mateřské školy dětem domů.

Dagmar: „Do portfolia zakládáme diagnostiku po celou dobu jejich předškolní docházky. Když dítě odchází do školy a rodič nemá o záznamy zájem, tak je skartujeme.“

Sportfoliem na konci roku se nakládá různě. Pokud se jedná o třídy homogenní a dítě dále postupuje do třídy starších dětí, vezme si sebou i jeho portfolio. Portfolia se vzpomínkami na mateřskou školu se celé na konci docházky předávají dětem a rodičům domů. Obrázky ze sběrného portfolia si děti odnášejí domů také. Portfolia mohou být i

archivována několik let v mateřské škole, a nebo je mohou ihned po odchodu dítěte do základní školy skartovat.

11.8 Výhody vedení portfolia

Na otázku, jaké výhody přináší učitelům portfolio dětí, odpovídali různě. Někteří se museli déle rozmýšlet, protože nikdy nad tím nepřemýšleli, brali to jako samozřejmost.

U sběrného portfolia vidí výhodu Anna a Dagmar toho, že s ním už dále není žádná práce.

Anna: „Nic dalšího se nemusí zakládat a zpětně se k tomu vracet.“

Pro Beátu jsou výhody takovéto: „Výhodou jsou hlavně informace o tom dítěti na jednom místě. Pomáhá nám to i při komunikaci, je to jistá forma pomoci a podpory pro nás, když je nějaký problém a potřebujeme ho rodiči vysvětlit.“ Stejný názor má i Frída.

Erika a Dagmar upozornili na to, že vedením portfolia si uvědomují individualitu každého dítěte a mohou s ním o tom komunikovat. Dagmar: „Líbí se mi, že si s dětmi můžeme povídat o tom, jak se zlepšily, rozebereme to. Vidí výsledek jejich práce a dále je to motivuje se posouvat. Hlavní výhoda je v tom, že si takto uvědomujeme individualitu dítěte. Můžeme se zaměřit na konkrétní činnosti a individuálně ho rozvíjet.“

Cecilie a Gita si rády do portfolia nahlédnou a zrekapitulují si, co všechno s dětmi už dělaly. Cecilie vede portfolio dětem pro životní vzpomínky a v tom vidí i tu výhodu. „Výhoda je v tom, že ty děti vybavíme vzpomínkou na mateřskou školu. I rodiče k tomu budou mít úctu a dětem to zachovají.“

Pokud shrnu výhody, které nám může dát portfolio dětí, tak jsou to hlavně informace o dítěti, jeho osobnosti, vývoji a progresu po dobu docházení do mateřské školy na jednom místě. Slouží to jako komunikační nástroj mezi všemi účastníky vzdělávacího procesu. Také učitelům pomáhá pro lepší zorientování se v činnostech, které pedagogové dělali s dětmi. Děti to může motivovat k dalšímu založení dokumentů, zlepšení se v tom, co doteď nezvládlo. Jako výhodu vnímají i to, že se jedná o vzpomínku na mateřskou školu. Další výhodou může být jednoduchost, neboť se do portfolia dokumenty pouze založí a dále se s ním nepracuje, nestojí to žádnou práci a úsilí učitelů.

11.9 Nevýhody vedení portfolia

Poslední kategorie se zabývá tím, jaké nevýhody přináší učitelům vedení portfolia. Všichni komunikační partneři se shodli, že nevýhodou je především časová náročnost.

Cecilie, Frída a Gita upozorňují i na finanční náročnost vedení portfolia, a to především v tisku fotografií. Frída: „Takže je nyní zakládáme pouze zřídka. Každý týden přidáváme fotografie na web, kam rodiče mají přístup a fotografii si sami mohou vyvolat. Desky i folie nám obstarává škola.“

Anna vnímá to, že i když je výhoda sběrné portfolia žádná práce, je to i nevýhodou. „Nepracujeme s ním. Pouze to tam leží.“

Pro Cecilii a Gitu je nevýhoda malý formát desek. Cecilie: „Bohužel, děláme často velké formáty obrázků, které potom nejdou založit do portfolia. Takže občas cíleně děláme výrobky A4, které si můžeme založit.“

Cecile zakládá do portfolia artefakty pouze dle vlastního výběru. Občas se setká i se sebekritikou dítěte při prohlížení vlastního portfolia. Děti se na fotografii samy sobě nelíbí. I založené obrázky mohou vnímat jako nepovedené.

Erika vnímá problém v tom, že: „Není žádná návaznost na ZŠ. Je problém s GDPR a nebo mají rodiče pocit, že by mohli mít s portfoliem, které si vezmou do dalšího stupně vzdělávání, už předem nějakou nálepkou. Rodiče chtějí, aby děti do základní školy nastoupily jako čistý list papíru.“

Učitelé mají strach, aby zvládli všechno zaznamenat. Je to pro ně časově náročné a nevědí, zda jejich práce a úsilí je adekvátní výsledku. Problémy mají i se zakládáním fotografií do portfolií. Tisknutí fotografií na tiskárně v mateřské škole není tolik kvalitní, a tak je tisknou požádané firmy za poplatek. Malé děti malují spíše na formáty A3, které se nedají do portfolia založit. Žádný z komunikačních partnerů neměl zkušenost s tím, že by portfolio pokračovalo i s dítětem do základní školy.

12 DISKUZE

Cílem práce bylo zjistit, jaké formy portfolií učitelé v mateřské škole využívají a jak s nimi pracují během docházky do mateřské školy.

První stanovená otázka zjišťovala, jaké formy portfolií učitelé využívají. Aby tato otázka byla zodpovězena, bylo potřeba zjistit od komunikačních partnerů, co do portfolií zakládají a kde jsou portfolia k dispozici k nahlédnutí. Všichni komunikační partneři měli založené dokumenty v papírových portfoliích. Gomez (2004) potvrzuje, že výhoda papírových portfolií je to, že jsou neustále přístupné pro děti a učitele, nemusejí se spoléhat na technologie. Toto tvrzení potvrzuje i Kratochvílová (2014), která dodává, že portfolio papírové může doplňovat i elektronické portfolio. E-portfolia přisuzuje Václavík (2013) k projevu novodobého světa. Někteří komunikační partneři mají založená e-portfolia pro lepší komunikaci s rodinou. Zasílají jim fotografie, videa, informace nebo ho využívají jako diagnostický nástroj pro kontrolu vývoje dítěte.

Další otázka se zaměřovala na to, kdo všechno se podílí na tvorbě portfolia. Z rozhovorů s komunikačními partnery vyplynulo, že učitelé nedávají dostatek prostoru dítěti při tvorbě portfolia. Děti nemají možnost si založit artefakty podle své volby. Pouze do sběrného portfolia si zakládají artefakty samy. Hlavním aktérem tvorby je učitel a ne dítě, tento výsledek rozhovorů je v rozporu s Seitzem a Bartholomewem (2008), kteří tvrdí že hlavním aktérem by mělo být dítě a učitel by měl být v roli facilitátora. Fikarová (2018) potvrzuje, že učitelé mají strach, že pokud budou do portfolií zakládat děti artefakty samy, stane se z portfolia chaos. Na tvorbě portfolia se mohou podílet i někteří rodiče. Učitelé se často nesetkávají s tím, že by rodič projevoval zájem o spolupráci podílet se na vedení portfolia. Podílejí se převážně pouze na začátku, kdy sepisují informace o dítěti, jedná se o dotazníky nebo charakteristiku dítěte. Pouze u jednoho komunikačního partnera se mohli na obsahu portfolia podílet rodiče celou dobu docházení do mateřské školy.

Na otázku, jak učitelé pracují s informacemi obsaženými v portfoliu, bylo potřeba zjistit, jaké funkce portfolia ve třídě zastávají. Největší oporu vnímají učitelé v portfoliu při komunikaci. Jak uvádí Kratochvílová (2014), portfolio se stává prostředníkem

komunikace mezi učiteli, dětmi, rodiči nebo jinými odborníky. Mohou ho použít jako podklad, pokud je dítě v rukou ŠPZ, ŠPP, OSPOD aj. Slouží to jako zpětná vazba, ke které se mohou zpětně vrátit a informovat o vývoji dítěte. Učitelé využívají především portfolio při procesu diagnostikování. Podle Bednářové a Šmardové (2015), se dostane do popředí poznávání silných a slabých stránek dítěte. Dítě se stává jedinečné a učitelé s ním mohou individuálně pracovat. Portfolia dětí slouží učitelům i k sebereflexi dítěte. Dítě si může společně s učitelem, dětmi nebo samo prohlížet portfolio a zhodnotit si svoje výsledky a artefakty, které má založené. Někteří komunikační partneři pracují s portfoliem jako se vzpomínkou. Jak vyplynulo z některých rozhovorů, tak chtějí, aby se děti vracely zpátky do dětství a vzpomínaly na to, co prožily v mateřské škole. Pokud se dítě nachází ve třídě homogenního složení, tak putuje portfolio i s dítětem do další třídy. Mají stejnou strukturu vedení v celé mateřské škole.

Další dvě otázky se věnují výhodám a nevýhodám, které přináší portfolia pro učitele mateřských škol. Kratochvílová (2014) ve své publikaci uvádí, že pokud má být vedení smysluplné, je potřeba si uvědomovat všechna pozitiva i negativa. Z odpovědi na otázku, jaké výhody přináší učitelům MŠ práce s portfoliem, bylo zjištěno následující poznání. Největší výhodou ve vedení portfolia dítěti viděli učitelé v tom, že mají o dítěti všechny informace na jednom místě. Portfolio podporuje komunikaci mezi dětmi rodinou, učiteli. Poskytuje učiteli informace o dítěti a individuálně se na něj zaměřuje. Stává se nástrojem k rozvoji sebereflexe dítěte. Slouží jako motivace k dalším činnostem zlepšení se v různých oblastech. Výhodou u sběrného portfolia po založení obrázků je žádná další práce. Kratochvílová (2014) zmiňuje několik výhod, ale neuvádí portfolia pro životní vzpomínky. Portfolia pro zážitky mají pro komunikační partnery výhodou v tom, že je to záznam vzpomínek, ve kterém se vrací zpátky do minulosti. Pro učitele je to rekapitulace, co s dětmi už dělali a prožili. Poté, co dostanou děti portfolio domů, mohou do něho nahlédnout a zavzpomínat na období prožité v mateřské škole.

Na otázku, jaké nevýhody vnímají učitelé mateřských škol s portfoliem, tak jednoznačná odpověď byla časová náročnost, zahrnující promýšlení obsahu, výběr materiálů a reflexi. Dále i to, zda jejich práce a úsilí je adekvátní výsledkům. Finančně náročný je pro učitele tisk fotografií. I Kratochvílová (2014) řadí tyto nevýhody k nejvíce vyskytujícím.

Nevýhodou pro učitele je nulová návaznost na základní školu. Na tuto problematiku upozorňují Syslová, Kratochvílová a Fikarová (2018). Rodiče nejsou dostatečně informováni o kvalitě spolupráce mateřské školy a základní školy. Nedůvěřují diagnostickým závěrům pedagogů v mateřské škole.

Rozdíly z hlediska délky praxe učitele v mateřské škole nebyly. Záleželo na osobnosti učitele a jeho zapálení pro práci. Všichni komunikační partneři, až na jednu, pokračovali ve stejně zavedeném portfoliu už několik let. Pouze si ho v průběhu let obměňovali pro ulehčení práce a lepší orientaci v něm. Jeden z komunikačních partnerů zavedl pro letošní rok nové portfolio dítěte pro celou mateřskou školu. Snaží se vycípat všechny nedostatky a vést portfolio tak, aby bylo smysluplné a přehledné.

Všichni učitelé si vedli portfolio v papírové podobě. Jako doplňující formu zvolily e-portfolio, do kterých vkládají rodičům k nahlédnutí fotografie, videa nebo ho vedou jako diagnostický nástroj pro podrobnější přehled o vývoji dítěte. Přístup k nim má pouze rodina, která obdrží heslo. Učitelé portfolia zakládají na začátku docházky a na konci jsou předána domů, nebo skartována. Během docházení dítěte do mateřské školy jsou portfolia využívána hlavně při komunikaci s rodičem. Používají ho k procesu diagnostikování. Slouží jako podklad k řešení, pokud je nalezen nějaký problém v různých oblastech vývoje dítěte. Při prohlížení si portfolia dítěte s učitelem pomocí motivačních rozhovorů dochází k sebehodnocení prací dítětem. Učitelé, kteří zakládají portfolia pro životní vzpomínky, pracují s portfoliem jako deníkem, do kterého dítěti zakládají prožitky z mateřské školy. Sportfoliem, které je vedeno bez struktury a děti si do něj zakládají práce libovolně, není nijak dále pracováno.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jaké formy portfolií učitelé mateřských škol využívají a jak s nimi pracují během docházky dítěte do mateřské školy.

V teoretické části jsem pracovala s odbornou literaturou a obohatila si znalosti o vedení dětského portfolia v mateřské škole. Dozvěděla jsem se nové poznatky ohledně portfolií, které jako budoucí učitel mateřské školy budu moci využít.

Praktická část bakalářské práce je založena na kvalitativním výzkumu. Pro zodpovězení výzkumných otázek byla použita metoda rozhovoru. Rozhovory byly vedeny se sedmi učiteli mateřských škol. Výsledky výzkumného šetření ukazují, že portfolio dítěte je v mateřské škole přínosný nástroj, který pedagogové využívají diagnostice dítěte a zaznamenávání vývoje dítěte. Každé portfolio dítěte je vedeno jiným způsobem, ale má pro učitele stejný význam. Mapují stav dítěte a průřez celou docházkou dítěte do mateřské školy.

Myslím si, že není zcela využít potenciál, které portfolio nabízí. Portfolia jsou vedena spíše k zakládání artefaktů, která jsou podkladem pro hodnocení. Nedávají dostatečný prostor dítěti projevit osobnost, originalitu ani samostatnost. V průběhu let by se tento nedostatek mohl zlepšit. Učitelé by se neměli bát ulehčit práci tím, že ji přesunou na dítě.

Z mého výzkumného šetření si odnáším fakt, že i když je vedení portfolia časově náročné, lze ho realizovat. Bylo pro mě, jako budoucího učitele, přínosné, že jsem měla vzhledem k výzkumu možnost nahlédnout do praxe různých mateřských školách, a vidět, jak učitelé pracují s artefakty, které zakládají dětem. Že každý obrázek i pracovní list mají svou hodnotu a je důležité se jimi zabývat. Setkala jsem se s učiteli, kterým přinášelo radost, když si se mnou mohli prohlédnout portfolio, ale i s těmi, kteří k portfoliu neměli žádný vztah. Jak řekl jeden komunikačních partnerů: „Vést portfolio není jednoduché, ale neskutečně důležité.“ A to je pravda.

Jsem ráda, že jsem měla možnost nahlédnout do několika portfolií a uvědomit si, jak bych mohla já vést portfolio jako budou učitelka v mateřské škole.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Barrett, H., & Carney, J. (2005). *Conflicting paradigms and competing purposes in electronic portfolio development*.

<https://electronicportfolios.org/portfolios/LEAJournal-BarrettCarney.pdf>

Bednářová, J., & Šmardová, V. (2015). *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let* (2. vydání, ilustroval Richard ŠMARDA). Edika.

Bednářová, J., Splavcová, H., & Syslová, Z. (2022). Metodická příručka Předškolní a prvostupňové vzdělávání: Pedagogická diagnostika v mateřské škole. In . Národní pedagogický institut České republiky.
https://www.projektsypo.cz/dokumenty/Metodicka_prirucka_SYPO_Pedagogicka_a_diagnostika_MS_2022.pdf

Čapek, R. (2013). *Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Grada.

Davido, R. (2008). *Kresba jako nástroj poznání dítěte* (Vyd. 2, přeložil Alena LHOTOVÁ, přeložil Hana PROUSKOVÁ). Portál.

Gavora, P. (2000). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Paido.

Gomez, S. (2004). *Electronic portfolios in higher education*.
https://ctl.tedu.edu.tr/sites/default/files/content_files/electronic_portfolios.pdf

Hendl, J. (2008). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace* (2., aktualiz. vyd). Portál.

ISophi Education. (2021). Retrieved March 18, 2023, from
<https://isophi.cz/pedagogicka-diagnostika/>

Kratochvílová, J. (2004). *Jak vést portfolio s dětmi v mateřské škole?*.
https://drive.google.com/file/d/1Woj8N_tmpdMVnVGUNOd5PW6fsOB3c5Xk/view

Lustig, K. (1996). *Portfolio Assessment: A Handbook for Middle Level Teachers*. Columbus : National Middle School Association.

Opravilová, E. (2016). *Předškolní pedagogika*. Grada.

Pedagogické hodnocení v pojetí RVP PV: metodika pro podporu individualizace vzdělávání v podmínkách mateřské školy. (2007). VÚP.

Sedláčková, H., Syslová, Z., & Štěpánková, L. (2012). *Hodnocení výsledků předškolního vzdělávání*. Wolters Kluwer Česká republika.

Seitz, H., & Bartholomew, C. (2008). Powerful Portfolios for Young Children. *Early Childhood Education Journal*, 36(1), 63-68.
<https://doi.org/10.1007/s10643-008-0242-7>

Sharp, J. E. (1997). Using portfolios in the classroom. In *Proceedings Frontiers in Education 1997 27th Annual Conference. Teaching and Learning in an Era of Change* (pp. 272-279). Stipes Publishing.

<https://doi.org/10.1109/FIE.1997.644856>

Syslová, Z., Kratochvílová, J., & Fikarová, T. (2018). *Pedagogická diagnostika v MŠ: práce s portfoliem dítěte*. Portál.

Švaříček, R., & Šedová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál.

Václavík, A. (2014). *Prezentačně-hodnotící předmětové portfolio v 7. ročníku ZŠ: případová studie*. Masarykova univerzita.

<https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-6822-2014>

Zelinková, O. (2001). *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: [nástroje pro prevenci, nápravu a integraci]*. Portál.

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA 1 – UKÁZKA VÝPOVĚDI Z ROZHOVORU

Komunikační partner Beáta

1. Jaké je Vaše vzdělání ?

„Mám bakalářské studium obor Učitelství v MŠ a magisterské studium obor Speciální pedagogika se zaměřením na dítě předškolního věku.“

2. Jaká je Vaše délka praxe v mateřské škole?

„Ve školce jsem už třetím rokem.“

3. Jaký druh portfolia si vedete ?

„Máme portfolio zážitkové, ve kterém se nachází práce dětí i diagnostické záznamy o dítěti.“

4. Co pro Vás založené portfolio ve třídě znamená ?

„Portfolio je obrázek o dítěti, co prožilo ve školce. Zaznamenávání vývoje a jeho zlepšení progresu. Je to pro nás především pomoc, když chceme rodiči vysvětlit, kde je u dítěte daný problém. Jsme rádi, že si takto vedeme portfolio, protože nám to přijde, že v tom máme pořádek a systém. Samozřejmě i dětem se s tím i lépe pracuje.“

5. Co všechno do portfolia ukládáte? (struktura)

„Na začátku máme vloženou strukturu, podle které zakládáme práce. Rozdělené je máme barevnými rozdělovači, kvůli lepší orientaci v něm. Nejdříve máme informace o dítěti nazvané TO JSEM JÁ. Snažíme se o popis dítěte, který vyplňují rodiče společně s dítětem. Co má rádo, nemá rádo, kolik mu je, s čím si rád hraje atd. Na jedné straně máme otisk ruky a z druhé otisk plosky nohy, zařazujeme sem i fotografie z rodiny. Chceme, aby to byla i pro to dítě vzpomínka na školku. Důležité je vždy napsat datum, abychom při zpětném nahlédnutí věděli, kdy to bylo vytvořeno nebo zapsáno. Další část je zaměřena na diagnostiku dítěte. Jedná se o tvar hrušky, která je rozčleněná do oblastí. Zahrnuté máme v portfoliu i pracovní listy. Všechny listy máme datované. Z druhé strany máme napsané poznatky o progresu toho dítěte. Nechceme, aby to bylo pasivně

zakládáné, ale dalo se dále s tím aktivně pracovat. Dále jsou založené obrázky dětí. Vybíráme tam obrázky spíše my učitelé. Některé si chtějí vzít děti domů, tak jim nebráníme. A na konci máme poznámky ke konzultaci s rodičem. Vratky portfolia, když si portfolio půjčí rodiče domů, tak aby to bylo zaevidováno .“

6. Jakou formu mají portfolia (papírová, elektronická, smíšená)

„Pouze papírová.“

7. Kdo se všechno podílí na tvorbě portfolia?

„Převážně do něj zakládáme práce my nebo nám mohou děti pomoci. I rodiče nám mohou portfolio obohatit, když si ho odnesou domů. Bývá to klidně i několikrát do roka. Už v září nám vyplňují dotazník, abychom o dítěti věděli základní informace a kdykoliv se do něj mohli nahlédnout. Rodiče dostanou na delší dobu portfolio domů (prázdniny) a společně s dítětem zaznamenávají, co prožili. Píší si deník, zakládají fotografie...“

8. Jak portfolio vnímají děti? (sebereflexe)

Vnímáme mezery v tom, že se o tom s dětmi více nepovídáme a nemají možnost sebereflexe. Ale vědí, že je to jejich knížka, nazýváme ji červenou knížkou. Vědí, že je to knížka v které jsou informace o nich, máme v nich fotografie, dáváme do nich pracovní listy a obrázky a dostávají ho domů. Když dokončíme nějakou práci, tak jim udělám otvory na založení, jdou si pro portfolio, společně práci založíme a zase si ho odnesou do poličky. Aktivně s portfolii děti nepracují.“

9. Jak portfolio vnímají rodiče? (komunikace, zpětná vazba)

„Rodiče vnímají portfolio kladně. Když provádíme s dětmi diagnostiku, tak s nimi debatujeme nad výsledky. Mohou si ho vzít i domů, takže je portfolio neustále aktivní. Není to pasivní prvek školky. Zatím si nestěžovali, že by jim to přidělovalo práci. My alespoň víme, jak rodiče s dětmi fungují doma“

10. Provádíte s pomocí portfolia diagnostiku dítěte?

„Součástí portfolia je přímo diagnostická část. Pracujeme s hruškou, která je inspirována diagnostikou podle Sindelarové. Hezky nám ukazuje, jak na tom to dítě je. Kde jsou jeho mezery a jak naopak vyniká. Výseče hrušky jsou rozdělené na několik oblastí. Asi bych

ho ještě více rozvinula, někdy mi to přijde nedostačující. Pro ten základ nám to stačí. Samozřejmě předškolák by měl mít vybarvenou celou hrušku. Pokud nějaké políčko není celé vybarvené, znamená to, že se musíme na danou část více zaměřit. Nachází se zde i záznam kresby postavy, který děláme několikrát do roka. Učitelka, která provádí diagnostiku s dítětem, tak k tomu dokládá nějaké poznatky.“

11. Kdy a jak portfolio vyhodnocujete?

„Portfolio vyhodnocujeme dvakrát ročně během diagnostiky. Na začátku roku a na jaře během března. Na konci portfolio pak mohou rodiče vidět slovní hodnocení dítěte. Jsou sice zapsané v plusech a mínusech, ale mínusy bereme spíše jako prostor pro zlepšení se. Rodič je s tím seznámen a hodnocení dítěte nám podepíše.“

12. Jak a kde je portfolio uskladněné? Proč ?

„Máme ho ve třídě na viditelném místě vedle herní části třídy. Děti na něj dobře vidí a podle značky na hřbetě si je poznají. I rodič k němu má přístup. Všechny tři strany jsou spokojené.“

13. Je pro Vás vedení portfolio finančně náročné ?

„Téměř vůbec. Nejtěžší byly zařídit takto pevné desky. Ale až jdou děti do školy, tak se nám desky vrátí a další dítě si do něj zakládá svoje práce. Folie a papíry nám zařizuje paní ředitelka.“

14. Jak s portfoliem pracujete na konci školního roku?

„Na konci školního roku dostanou portfolio děti na prázdniny domů. Mohou si do něj založit obrázky a fotky, co v létě prožily. Pokud dítě přestupuje do další třídy předškoláků, tak na něj dále navazují. Strukturu máme stejnou.“

15. Jaké výhody vám přináší ?

„Výhodou jsou hlavně informace o tom dítěti na jednom místě. Progresu dítěte během předškolní docházky. Pomáhá nám to i při komunikaci, je to jistá forma pomoci a podpory pro nás, když je nějaký problém a potřebujeme ho rodiči vysvětlit. Pokud dítě přijde nově do třídy nebo přestoupí do jiné třídy, tak učitelka pouze nahlédne do

portfolia s informacemi o něm. Učitel se přizpůsobí, dítě se lépe adaptuje a může s ním individuálně pracovat.“

16. Jaké nevýhody Vám portfolio přináší ?

„Nevýhoda je v tom, že na to musí neustále člověk myslet. Něco tam pořád přidávat. Mám strach, aby se z toho nestala pouze diagnostika toho dítěte. Chceme to dělat tak, aby to bavilo děti i nás.“

PŘÍLOHA 2 – UKÁZKA KÓDOVÁNÍ ROZHOVORU

Tabulka 4 – kódování rozhovoru

KATEGORIE	KÓDY
A. Smysl vedení portfolií v mateřské škole	<p>A1 – Diagnostika dítěte</p> <p>A1.1 Přehled o vývoji a procesu vzdělávání</p> <p>A1.2 Individualizace</p> <p>A1.3 Komunikace s rodiči</p> <p>A1.4 Reeducace</p> <p>A2 – Zážitky z prostředí mateřské školy</p> <p>A2.1 Životní vzpomínky</p> <p>A3 – Úschovna obrázků</p>
B. Obsah portfolia	<p>B1 – Informace o dítěti (dotazník, otisk, provázek)</p> <p>B2 – Narozeninový list</p> <p>B3 – Diagnostické listy, kresba postavy, pracovní listy</p> <p>B4 – Výrobky a výkresy</p> <p>B5 – Fotografie</p> <p>B6 – Zážitky</p> <p>B7 – Poznámky, hodnocení</p>
C. Skladování portfolia	<p>C1 – Uzamčené u učitele</p> <p>C2 – Volně přístupné dětem</p> <p>C2 – Volně přístupné rodičům</p>
D. Podíl na tvorbě portfolia	<p>D1 – Učitel</p> <p>D1.1 Přehled</p> <p>D1.2 Pořádek</p> <p>D1.3 Neaktivita rodiny</p> <p>D2 – Rodič</p> <p>D2.1 Dotazník</p> <p>D2.2 Zážitky z domova</p>

	D3 – Dítě D3.1 Obrázky a výrobky
E. Využití informací obsažených v portfolio	E1 – Prostředník při komunikaci E2 – Zpětná vazba E5 – Diagnostický nástroj E6 – Sebereflexe dítěte E7 – Podklad pro ŠPZ, ŠPP, OSPOD E8 – Vzpomínka
F. Portfolio na konci školního roku	F1 – Archivace F2 – Odevzdání portfolio domů F3 – Skartování, vyhození F4 – Pokračování do jiné třídy
G. Výhody vedení portfolio	G1 – Vzpomínka G2 – Rekapitulace činností G3 – Přehled informací G4 – Nástroj při komunikaci G5 – Motivace G6 – Uvědomění si individuality dětí G7 – Neaktivita
H. Nevýhody vedení portfolio	H1 – Časová náročnost H2 – Finanční náročnost H3 – Práce a úsilí H4 – Nespolupráce se základní školou H5 – Neaktivita H7 – Jiné formáty H8 – Sebekritika

Zdroj: Vlastní zpracování

Komunikační partner Cecilie

1. Jaké je Vaše vzdělání ?

„Mám různé vzdělání. Vystudovala jsem Střední pedagogickou školu, VOŠ zdravotní, výtvarnou výchovu a dějepis pro druhý stupeň, a doktorské studium z dějin umění.“

2. Jaká je Vaše délka praxe v mateřské škole?

„ Ve školce jsem už šest let.“

3. Co pro Vás založené portfolio ve třídě znamená ?

„Nemáme portfolio vedené o vědomostech, ale vedeme portfolio pro **životní vzpomínky**. Mapují nám průřez školního roku. Chceme, aby z portfolio zářila radost a ne to, že něco někdo neumí.“

4. Co všechno do portfolio ukládáte? (struktura)

„Portfolio máme pro dítě jedno za celou dobu docházky do mateřské školy. Poté je každý rok oddělený a odlišený něčím jiným. Strukturu máme vedenou podle témat školního roku. Zakládá **se fotografie** dítěte, kterou má nalepenou celý rok na své skříňce. Protože celé září věnujeme tématu Já, ty, my, tak si děti malují na A4 svůj portrét, postavu, osobu. Ještě každý školní rok zakládáme **dotazník** o tom dítěti. Tříleté děti mají jednodušší strukturu. Čtyřleté děti už mají dotazník bohatší a předškolní děti už mají dvoustránkový dotazník s osobnějším otázkami. Máme tu založený otisk dlaně a metroměr, - provázek, dlouhý tak, jak jsem velký. Zabýváme se osobností dítěte. Zakládáme artefakty, které si **děti samy prožijí**. Podle téma, které ve školce probereme, jaké máme akce ve školce i mimo ní, jakých programů se zúčastníme. **Fotografie s výrobky**, protože jsou většího formátu než A4 nebo jsou 3D. Jakému tématu se zrovna věnujeme. Snažíme se to mít všechno pospolu na jednom listu papíru. Jsou to věci, které jsou v tu dobu aktuální a potom následují **výtvary a výrobky**, které lze založit. Snažím se mít stránky s fotografiemi stejné u všech dětí, kvůli časové náročnosti, abych nemusela vytvářet pro každého individuálně. Pokud je to, ale potřeba, tak každému vytvořím jejich individuální stranu. Zařazujeme do nich i speciální list zvaný **Narozeninový list**. I ten se

každý rok mění. Narozenniny slavíme s rodiči, kde jsou společně vyfocení, text písničky, kterou zrovna zpíváme. Na konci je založené **hodnocení dítěte.**“

5. Jakou formu mají portfolia (papírová, elektronická, smíšená)

„Pouze papírová v měkkých deskách. Máme dvě tloušťky portfolií. Často ani nestačí desky se 40 listy a ještě další dolepujeme. Fotky si mohou rodiče prohlédnout na stránkách mateřské školy. Každá třída má vytvořené heslo.“

6. Kdo se všechno podílí na tvorbě portfolia?

„Na portfoliu **pracujeme pouze my** učitelé. Dítě si nevybírání práce, které mu založíme. K tomu jsme ještě nedospěli. Pouze si ho pouze prohlíží. Máme toho tolik, že pokud by si tam děti vkládaly svoji volnou kresbu, tak nám ty desky nevystačí. Máme opačný problém, nevíme, co tam nedat.“

7. Jak portfolio vnímají děti? (sebehodnocení)

„Oni to milují. Děti si narozdíl od rodičů mohou portfolia prohlížet během doby docházení do školky. Do portfolií by chtěly nahlížet skoro pořád. Ale mám o ty portfolia celkem strach. Takže si ho mohou prohlížet pouze u stolečku. **Portfolia si ukazují si ho i navzájem a nebo návštěvě.** Vzpomínají na to, jak byly malé. Mnohem více je baví fotky než obrázky, které vytvořily. **Zážitky sdílí** s kamarády. Sama si s nimi nesednu a společně si ho neprohlížíme, ale rády ho ukazují návštěvám (praktikantky, jiné učitelky). Často se strhává lavina a všechny děti chtějí ukázat návštěvě svoje portfolio. Pokud dítě není spokojené se svým obrázkem, nepovedlo se mu to, tak oni to nechce vidět. Raději tu stránku přeskočí. Máme i **zpětné reakce od rodičů**, že si děti prohlíží portfolia doma, i nějaký rok potom, co opustí školku.“

8. Jak portfolio vnímají rodiče? (komunikace, zpětná vazba)

„Rodiče o portfoliu většinou neví. Pak jsou nadšení, když zjistí, že jsme zaznamenávali, jak jejich dítě roste. Někteří z toho byli úplně **dojatí a posílali zprávy** o tom, že si k tomu v noci sedli s vínem a prohlížejí si ho portfolio z mateřské školy.. Občas jim ukápnou i slzička.“

9. Provádíte s pomocí portfolia diagnostiku dítěte?

„Ne, diagnostiku máme založenou zvlášť. Ta má svoje desky, které rodičům nedáváme. Nacházejí se v něm citlivé údaje. Myslím si, že by se u toho rodiče necítily dobře. Paní ředitelka na tom apeluje, takže občas nějaký ten **pracovní list** založíme. Ale je to spíše pro vedení, já bych to tam nepotřebovala mít.“

10. Kdy a jak portfolio vyhodnocujete?

„Na konci portfolia je založené **hodnocení**, které píšeme o nich. Při loučení se s předškoláky se poté čte.“

11. Je pro Vás vedení portfolia finančně náročné ?

„Podílí se na tom můj manžel, který mi pomáhá s tisknutím. **Tiskárna ve školce není kvalitní**. Když si s tím dám tolik práce, tak chci, aby to mělo kvalitu. Desky i folie nakupuje paní ředitelka.“

12. Jak s portfoliem pracujete na konci školního roku?

„Portfolio máme uložené celou dobu u nás, i přes prázdniny. Na konci předškolní docházky, při slavnostním rozloučení s předškoláky ho **předáme** dítěti. Je to jako jeden z dávků. Taková třešnička nakonec.“

13. Jak a kde je portfolio uskladněné? Proč ?

„Máme je **uložené na skřínce** tak, aby na ně děti dosáhly **a měly k nim přístup**. Není to nic tajného.“

14. Jaké výhody Vám portfolio přináší ?

„Výhoda je v tom, že ty děti vybavíme **vzpomínkou** na mateřskou školu. I rodiče k tomu budou mít úctu a dětem do zachovají. I já se ráda kouknu, co jsme dělali. Je to taková **kontrola** toho, aby se nám činnosti tolik neopakovali.“

15. Jaké nevýhody Vám portfolio přináší ?

„Nevýhod to má celkem spoustu. Bohužel, děláme často **velké formáty** obrázků, které potom nejdou založit do portfolia. Takže občas cíleně děláme výrobky A4, které si můžeme založit. Občas se děti na fotografii **samy sobě nelíbí**. I založené obrázky mohou vnímat jako nepovedené. Největší nevýhodou je pro **mě práce a úsilí**. Nevím, jestli ten

výsledek je adekvátní tomu úsilí. Teď, když už to mám více zaběhlé, tak je to lepší, ale začátky byly těžké. Snažím se to neustále zlepšovat ve směru, abych usnadnila práci především sama sobě.“